

banka

meslek
ve fikir
dergisi

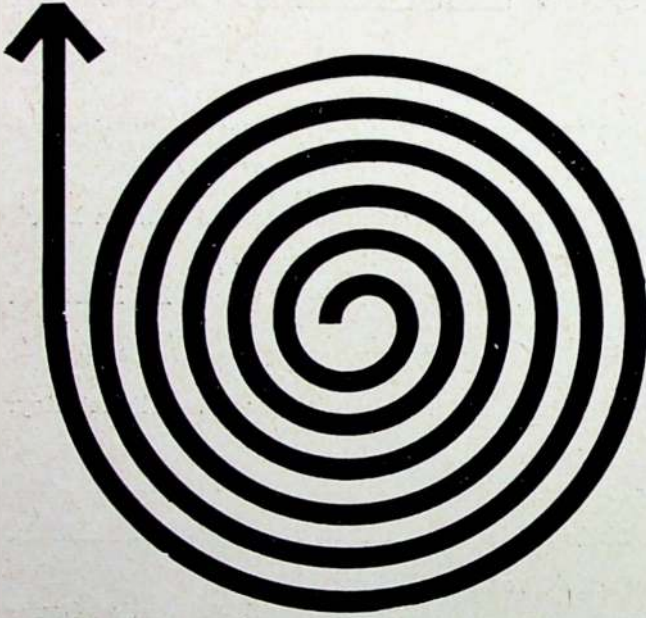
Sevgili Okuyucularımız	3	Banka Dergisi
Yine İktisadi Devlet Teşekkülleri Hakkında	4	Dr. Mustafa A. Aysan
Bankalarımızın Para Maliyetleri Faiz Tarifeleri Bu Konudaki Düşünceler	22	Hikmet Keyman
Çek Kullanılması Davasında Nerdeyiz? ve Yurt İçi Seyyah Çekleri Uygulaması	31	Necdet Durakbaşa
Dünyada ve Bizde Reklâmcılıkta Gelişmeler	35	Dr. Nezh H. Neyzi
Bankalarda Para ve Kredi Nakline Aracılık İşleri	42	Vedad Onur
II. Beş Yıllık Kalkınma Plânında Yer Alan Dahili Fonla Sigorta Sisteminin İslâhı	48	Hayri Başer
İktisadi ve Malî Konjonktür Piyasa Durumu	54	Yıldırım Kılış
Yazarların Biografileri	61	Banka Dergisi
Banka Kredilerini Tanzim Komitesi Kararları	62	Banka Dergisi

mayıs - 1968

cilt : 5 sayı : 5

Devamlı olarak

Gelişen imalât Gelişen kalite Gelişen servis

Kendi sahasında Türkiyenin en güçlü ve modern teşkilâtını kurarak 11 yıldanberi çeşitli elektrikli ev aletleri imal eden ARÇELİK, kalitesini geliştirmiş, fiyatlarını indirmiş ve böylece kaliteli mamullerinin uygun fiyatlarla satın alınabilme imkânını halkımıza sağlamıştır.

Diğer taraftan memleket çapındaki ARÇELİK Servisi, Arçelik sahiplerinin her türlü bakım ve parça ihtiyacını anında karşılayarak Arçelik mamullerinden azami randıman almanızı sağlamaktadır. Eskiden vitrinlerde seyredilen mamuller şimdi Arçelik sayesinde en mütevazı Türk yuvasında dahi sevinçle kullanılıyor...

Türk halkının mutluluğunu sağlıyor.

ARÇELİK

Hergün dünden ilerde

Yeni Ajans:

Türk yollarındaki
motosikletlerin yüzde yetmiş

JAWA

markasını taşır.

MODELLER

JAWA 350

JAWA 250

05 IDEAL JAWA

CZ. 1,25

STADION - Yarım beygir pedallı

HAVADA JET KARADA JAWA

SOL YEDEK PARÇA İTİHALİ SERVİS

ÇELİK MONTAJ

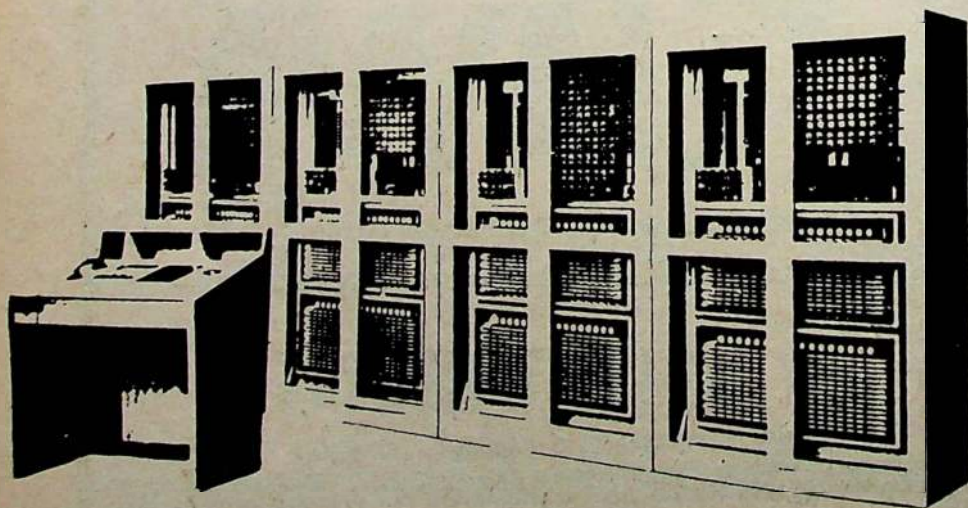
TİCARET VE SANAYİ A. Ş.

TÜRKİYE VE ORTAŞARKIN EN MODERN MOTOSİKLET FABRİKASI

LUBRİK İZMİR SAĞIÇS ÇELİK MOTOR Ticaret Ltd. Şti. Sirkeci Gar karşısı 217. İst. 27 34.52 22 82 / 24 Telex: 21 Skoda İstanbul

Türktelefon

Sahibi

Banka Yayınları ve Kültür
Ltd. Şti. Adına
Dr. Nezh H. Neyzi

Yazı İşleri Müdürü

Yıldırım Kılış

Basıldığı Yer

Yenilik Basımevi
30.4.1968

İdare Yeri

İmam Sok. No. 1 Kat: 2
Beyoğlu - İstanbul
Telefon : 49 22 67

Posta Kutusu

No. 769, Karaköy - İstanbul

Yönetim Komitesi

Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu
Necdet Durakbaşa
Dr. Mustafa A. Aysan
Alp Gürus
Dr. Nezh H. Neyzi

Ankara Temsilcimiz

Hikmet Keyman

Abone

Yıllık 42 TL. Altı Aylık 21 TL.

İlân Tarifesi

Arka Dış Kapak 700 TL.,
Arka İç Kapak, 2. Sah. 500 TL.
Ön İç Kapak, 1 Sah. 600 TL.
İç Sahifeler 400 TL.

Abone ve ilân bedelleri Derginin T.C. Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesindeki 768 numara-
lı ve T. İş Bankası Parmak-
kapı Şubesindeki 271 numara-
lı hesabına gönderilebilir.

Sevgili Okuyucularımız

«Bankacılıkta En İyi Etüd» Yarışması süresinin bir defaya mahsus olmak üzere 1/Ekim/1968 tarihine kadar uzatıldığını geçen sayımızda duyurmuştuk.

Yarışma ile ilgili olarak bazı açıklamalarda bulunmayı da faydalı görüyoruz.

1) Yarışma yalnız halen bankalarımızda (Genel Müdürlük veya Şubelerde) görevli bankacılarımıza hasredilmiştir. Müşavirlik, teftiş ve kontrol kadrolarında çalışanlar da şüphesiz yarışmaya katılabileceklerdir.

2) Etüdün uzunluğu sık satırlı 100 daktilo sahesi ile hudutlandırılmıştır. Tabiidir ki, daha kısa etüd yazıları yarışmaya katılabilir.

3) 5000 TL. ve 2000 TL. lık ödüller, bu gibi telif kazançlarının 10.000 TL. sı gelir vergisi dışı tutulduğundan, net miktarlardır.

Derginiz Yurdumuz bankacılık mes'elelerine bankacılarımızın eğilebilmelerini sağlamak amacı ile bu yarışmayı tertiplemiştir. Yarışmanın başarılı olması bu amaca büyük hizmet olacak ve bize her yıl bu yarışmaları tekrarlamak cesaretini verecektir. Öteyandan, yarışmalar bankacılarımız arasındaki kabiliyetleri bankacılık camiasına ve kamu oyuna duyurarak onların meslekî değerlerini teyit edecektir.

Bu açıklamalarla sizleri Yarışmaya katılmak için yeniden davet ediyoruz.

Her bankacının bankacılığımızın gelişmesinde faydası ve bir sorum payı olduğu inancındayız ve bu inancımızın sizlerce de paylaşılacağı ümidindeyiz.

YİNE İKTİSADİ DEVLET TEŞEKKÜLLERİ HAKKINDA

Dr. Mustafa A. AYSAN

Geçen sayımızda haberini verdiğimiz «İktisadi Devlet Teşekkülleri Semineri», ekonomik kalkınmamızın unsurları olan bu teşekküller üzerine dikkatlerin çevrilmesini sağlamıştır. Gerçekten, Türkiye'de yapılan yıllık yatırım hacminin yaklaşık olarak % 20'sini gerçekleştiren, yünlü dokumada yurt üretiminin % 20'sinden, kromda % 61 ve şekerde % 64'e kadar milli hasılaya çok önemli katkılarda bulunan, 1965 sonu itibarıyla 300 bin kişiyi, tarım dışında çalışanların % 9'unu çalıştıran, Türkiye'nin sanayileşmesi için gerekli teknik ve yönetici eleman ile vasıflı işgücü için bir büyük okul hizmeti gören, aktifleri toplamı 50 milyar TL. civarında bulunan bu teşekküllerin ekonomimiz için büyük önemi şüphesizdir. Seminer bildiri ve tartışmalarında sözü edilen güçlükler ve faaliyet imkânlarını kısıtlayan faktörler, bu şartlar altında çalışan bu değerli işletmelerimizin, konu ile ilgili bütün çevrelerde önemle ele alınarak, faydalı ve pratik çözüm yollarının bulunması zaruretini bir defa daha ortaya çıkarmıştır. Semineye katılan Yönetim Komitemiz Üyesi Dr. Mustafa A. Aysan'ın bir çözüm yolu teklif eden yazısını, bu sayımıza baş yazı yaparken, bu konuda etkili tedbirlerin en kısa zamanda alınması zaruretine işaret etmek isteriz. BANKA

1965'in Mart ayında İktisadi Devlet Teşekkülleri ile ilgili olarak şunları yazmıştım: (*)

«a — Pazarla ilgisi olan ve ekonomik faaliyet gösteren bütün İktisadi Devlet Teşekküllerinin, Ticaret Kanunu hükümlerine göre işleyen anonim şirketler haline getirilmesi gereklidir. Bu amaçla yapılacak incelemeler, derhal başlatıldığı takdirde, kısa zamanda sonuç almak mümkündür.»

«Anonim şirket statüsü ile teşekküllerin özel teşebbüse devri arasında zarurî bir münasebet yoktur ve bu tavsiye, teşebbüslerin özel teşebbüse devri imkânsızdır gerekçesi ile kenara itilmemelidir. Burada-

(*) Banka Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 3, Sh: 23.

ki amaç, gerekli idari bağımsızlığın elde edilmesidir. Anonim şirket haline geldikten sonra dahi bütün hisseler Devlet veya teşekküllerinde muhafaza edilebilir. Devletin bütün hisseleri muhafaza etmesi halinde, hisselerin Devlet Yatırım Bankası'na tevdi edilmesi ve teşekküller üzerindeki kontrolün bu banka tarafından gerçekleştirilmesi gerekir.»

«b — 441 sayılı Devlet Yatırım Bankası Kuruluş kanununun ikinci maddesi, yukarıdaki tavsiyenin gerçekleştirilmesine müsait hale getirilmelidir. İkinci madde, Banka'nın hisse senedine yatırım yapmasını ve ortaklık kurmasını önlemektedir. Oysa, bir yatırım bankasına bu imkânın verilmesi şarttır. Bütün dünya'daki yatırım bankalarının ana gayelerinden biri, hisse senetlerine yatırım yapmaktır. Yurdumuzda da Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, kalkınma-yatırım bankası tipinin dünyadaki başarılı örneklerinden biridir...

«(Büyük) ölçülere varan yatırım çabasının, sadece vergilerin, ya da İktisadî Devlet Teşekkülleri mamullerinin fiyatlarının arttırılması yolu ile sağlanmasına imkân olmadığı, son üç yıllık plân tatbikatı ile ortaya çıkmıştır. Bu sebeple, kibrit, şarap, çimento, tekstil gibi alanlardaki devlet yatırımlarının halka açık anonim şirketler haline getirildikten sonra hisse senetlerinin satışından elde edilecek fonların, kalkınma çabalarını kolaylaştırmak bakımından önemi büyük olan temel sanayiye, yine devlet elile yatırılmasını sağlamak imkânları araştırılmaktadır. İktisadî Devlet Teşekküllerinin kuruluş amaçları arasında bulunan bu nokta, sonradan çeşitli etkilerle unutulmuş gibidir.»

Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyetinin 18-23 Mart 1968 tarihleri arasında Ankara'da düzenlediği «İktisadî Devlet Teşekkülleri Semineri»inde incelenen bildiriler ve tartışılan görüşler, bu konuda yukarıda verilen inançlarımı güçlendirmiş bulunmaktadır.

Bu yazının amacı, seminere sunulan bildiriler ve orada tartışılan görüşler hakkında bilgi vermekle beraber, ekonomimiz için çok büyük önemi olan bu millî meselemize, faydasına inandığım bir çözüm yolunu da teklif etmektir. Bu yoldan bir tartışmanın açılması ve meselenin çeşitli yönleriyle incelenmesinin sağlanması en büyük ümidimdir.

Geçen sayımızda verdiğimiz seminer programında belirtildiği gibi, seminerde İktisadî Devlet Teşekküllerinin:

- 1 — Mahiyeti,
- 2 — Yabancı ülkelerdeki uygulamaları,
- 3 — Yeniden düzenlenmesi,
- 4 — Yatırım politikaları ve kalkınma plânının gerçekleştirilmesindeki rolleri,

- 5 — Finansmanları,
- 6 — Prodüktivite ve rantabiliteleri,
- 7 — Fiyat politikaları,
- 8 — Kontrolleri,

gibi çeşitli meseleleri ele alınmış ve tartışma konusu yapılmıştır. Anladığım kadarı ile bu hususlarda beliren önemli gerçekler ve varabildiğim sonuçlar, konularına göre, şöylece özetlenebilir.

1 — İktisadî Devlet Teşekküllerinin Mahiyeti :

Bu konudaki bildiri İstanbul Üniversitesi'nden Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar tarafından sunulmuştur. Sayın Profesör, esas itibarıyla, kanunla, ya da hükümetin bir idarî kararı ile kurulmuş İktisadî Devlet Teşekkülleri'nin ticarî ve sınaî birer kamu tüzel kişiliği olduğu görüşünü öne sürmekteydi.

Bildiri, Devletin kendi başına, ya da fertlerle birlikte Ticaret Kanunu hükümlerine göre kurduğu anonim şirketlerin özel hukuk tüzel kişiliği özelliğinde olacağını ve iktisadî ve ticarî kamu tüzel kişiliği özelliğinde bulunan İDT'nin özel kişilerle olan ilişkilerinde ortaya çıkan anlaşmazlıkların da özel hukuka tâbi tutulacağını kabul etmek tedir. Bildiride verilen örneğe göre; kuruluş kanununda, faaliyetlerini özel hukuk kurallarına göre yürüteceği açıkça belirtilmiş bulunan T.C. Ziraat Bankası'nın meselâ, elindeki fonlardan büyük bir kısmını ihracat kredilerine kaydırması halinde, çiftçiler Danıştaya Ziraat Bankası aleyhine idarî dava açabileceklerdir. Buna karşılık Bankanın açmış olduğu krediler yüzünden ortaya çıkacak anlaşmazlıklarda, idarî bir uyumsuzluk değil, özel hukuk (adli kaza mercileri, mahkemeler, yargıtay) kurallarına tâbi bir anlaşmazlık söz konusudur.

Ticaret Hukuku profesörleri olan iki yorumcu, yukarıdaki görüşe karşı çıkmışlar ve İDT'nin bütün faaliyetleri bakımından özel hukuk kurallarına tâbi tutulması gerektiğini öne sürmüşlerdir. Bu arada, İDT'nin faaliyetlerini düzenleyen 440 sayılı kanunun, devletin çoğunluk hissesine sahip olduğu anonim şirketlerde azınlık hissesi sahiplerinin haklarını ortadan kaldırdığı için Anayasaya aykırı olduğu da öne sürülmüştür. Ancak, ortaya çıkan önemli gerçek şudur ki, İDT'mizin mahiyetleri üzerinde bir açıklığa henüz kavuşmamış bulunmaktayız. Bunun pratik mahzuru, tatbikatta ortaya çıkabilecek bazı anlaşmazlıklarda yetkili mahkemenin tayini işinin güçleşmesidir. Uzun tartışmaların ayrıntılarına inmeyi gereksiz buluyorum. Ancak, tartışmalardan çıkardığım sonuç; İDT'nin hukukî mahiyetlerini açıkça belli edecek hukuk kurallarının ortaya konmasının, bu alandaki büyük bir boşluğu dolduracağı hususudur.

2 — Yabancı Ülkelerdeki Uygulamalar :

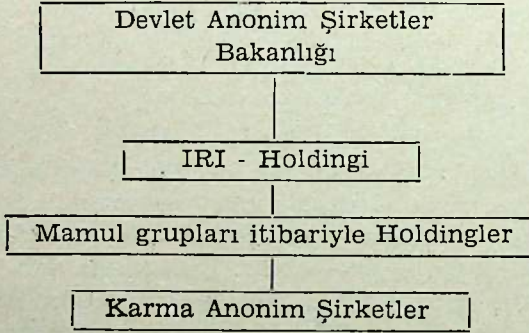
Devletin ekonomik faaliyete doğrudan doğruya katılması konusunda, İngiltere, İtalya ve İspanya'da uygulanan metodlar, Seminerin ikinci gününde incelenmiş; İngiltere ekonomisi bakımından çok büyük önemi olan ve bütün Devlet şirketlerinin fiyatlarını tayin eden «Gelirler ve Fiyatlar Millî Kurulu» Başkanı Mr. Aubrey Jones, İngiliz tecrübesini, İtalya'nın Sanayii Yeniden Kurma Enstitüsü (IRI) Genel Müdürü Dr. Veniero Marsan, İtalyan tecrübesini, İspanya'nın Millî Sanayi Enstitüsü (INI) Başkanı José Sirvent, İspanyol tecrübesini (*) açıklayan bildirisini sunmuşlardır.

İngiltere'de yurt-içi millî gelirin % 11'ini gerçekleştiren ve işgücünün % 8'ini çalıştıran İngiliz İktisadi Devlet Teşekküllerinin, ve teşekkülün konusu ile ilgili bakanlığa doğrudan doğruya bağlı olduklarını Mr. Aubrey Jones'un bildirisinden öğreniyoruz. Yine bildiriye göre, bu düzen içinde en önemli mesele, ilgili bakanlığın kontrol usulleri ile teşekkül yöneticilerinin bağımsızlığı zaruretinin birbiri ile bağdaştırılması meselesidir. Genellikle, bakanlıkların kontrolle görevli memurları, hükümet ve Hazine (Maliye) usullerini bilmekte ve uygulamakta, bu teknikler ise, teşekkül yöneticilerinin bağımsızlığı ile kolay bağdaştırılamamaktadır. Mr. Jones'a göre, bu meselelerin çözümlenmesi, devlet teşkilâtı içinde, ekonomik işletmeleri denetlemenin modern usulleriyle yeni denetçilerin yetiştirilmesi gibi uzun zaman alan bir yoldan karşılanabilir. Bu konuda daha pratik bir yol, İngiltere'deki Ulaştırma Holding'inde tecrübe edilmekte olan ve İtalya'da daha ileri bir şekilde IRI teşkilâtında uygulanan, devletin denetleme ödevinin bir Holdinge devredilmesi şeklindedir. Ona göre «ticarî sahada faaliyette bulunan oldukça geniş bir amme sektörü teşekkül edince, hükümet ya geniş ölçüde ticarî zihniyeti benimsemeli ve yahut da görevlerinin büyük bir kısmını ticarî mahiyette bir müesseseye devretmelidir.» Ayrıca, IDT'nin yatırım politikaları ve fiyat politikaları ile kamu oyu ve dolayısıyla hükümet çok yakından ilgilidir ve bu alanda teşekküllerarası ve bakanlıklararası bir koordinasyona ihtiyaç vardır. Geleneksel devlet teşkilâtının hem bu koordinasyonu ve aynı zamanda, ticarî faaliyetlerini yürütebilmek üzere IDT yöneticilerine gerekli karar esnekliğini sağlayabilmesi için esaslı bir şekilde yeniden düzenlenmesi gereklidir.

Mr. Aubrey Jones'un sözünü ettiği ve bu önemli hükümet-IDT ilişkileri konusunda daha etkili bir çözüm yolunun bulunmuş olduğunu söylediği İtalyan tecrübesi, Dr. Marsan'ın bildirisinde özetlenmiş bu-

(*) Mr. José Sirvent, özrü dolayısıyla geç kaldığı için bildiriye, aynı Enstitünün İktisadi Araştırmalar Bürosu Başkanı J.C. de Vaca şunmuştur.

lunuyor. Dünya'da IRI Formülü olarak ün yapmış bulunan İtalyan usulü, 1929-1933 yılları arasında bütün dünya ekonomilerini sarsan ekonomik buhranın sonunda, sanayie geniş ölçüde yatırım yapmış İtalyan bankalarının zincirleme iflâslarını durdurmak amacıyla geçici bir finansman kurumu olarak kurulan IRI'nin, ekonomik kalkınma amaçları için faydalı olduğu tesbit edilince, 1937'de devamlı bir devlet organı halinde teşkilatlanması suretiyle ortaya çıkmıştır. Özel kanunla kurulmuş bir Devlet Holding'inden ibarettir. IRI'nin faydalı faaliyetleri, 1937'den sonra, yine devlet holdingi tipinde başka kurumların da ortaya çıkmasına sebep olmuş, 1956'da bu özellikteki bütün holding'ler, bir Devlet Anonim Şirketleri Bakanlığı'na bağlanmış, çeşitli aşamalarda, IRI, bir holdingler holding'i haline gelmiştir. Bildiride verilen bilgilere göre, dış-yapı bakımından IRI Formülü organizasyonu şöyledir:

Bugün IRI, daha ziyade bir araştırma, denetleme, hükümetle ilişkileri düzenleme ve finansman kurumu özelliğindedir. Yönetim Kurulu hükümet tarafından tayin edilir. Mamul grupları itibariyle kurulmuş çeşitli holdinglerin yönetim kurullarını IRI tayin eder. Gerek bu holdingler ve gerekse karma anonim şirketler, Ticaret Kanunu hükümlerine göre kurulmuş olan ve işleyen şirketlerdir; bu bakımdan özel anonim şirketlerden farklı değildirlir. Yatırım programları, devletin genel ekonomik plânı ile IRI'ye verilir; IRI, bunları holdinglere dağıtır ve denetlemeyi de kendi uzmanlarınca yaptırır. Bildiriye göre; bu şekilde, hem ticarî faaliyet için gerekli olan yöneticinin karar bağımsızlığı, karma anonim şirketler seviyesinde sağlanmakta, hem de devletin kalkınma plânlarının gerçekleştirilmesi için gerekli büyük sermaye fonlarının sermaye piyasasından elde edilmesi mümkün olmaktadır. 1966 sonunda IRI grubunun yaptığı yatırımlar için devlet bütçesinden sağlanan 660 milyon dolara karşılık, hisse senetleri ve tahvillerin ihracı suretiyle sermaye piyasasından 9.300 milyon dolar elde edilmiştir. Buna rağmen

men, dolaylı devlet hisseleri vasıtasıyla gruba dahil holding ve karma anonim şirketlerdeki devletin kontrolü muhafaza edilebilmekte ve toplanan fonlar vasıtasıyla geri kalmış Güney İtalya'nın kalkındırılmasına çalışılmaktadır. Holdingler ve anonim şirketler yöneticilerinin tayini, özel anonim şirketlerdeki usullerle yapılmaktadır.

İspanyol tecrübesi ile ilgili olan ve Mr. José Sirvent tarafından yazılıp Mr. Vaca tarafından sunulan bildiri; devletin ekonomik hayata vasıtasız müdahalesini, Dünya'da INI (Milli Sanayi Enstitüsü) Formülü diye ün yapmış olan teşkilâtı anlatmaktadır. Bildiriye göre, INI, İkinci Büyük Harpten önce zaten çeşitli güçlükler içinde bulunan ve üstelik harp sırasında olan gücünü de kaybeden İspanyol ekonomisini canlandırmak ve sanayileşmeyi sağlamak amacıyla 1941'de kanunla kurulmuş, devlete bağlı, tüzel kişiliği haiz ve hükümete bağlı bir holding şirketidir. INI, devletten sağlanan fonları, Ticaret Kanununun hükümlerine göre kurulan birçok anonim şirkete yatırmakta, bu yatırımlar devlet plânlarına uygun olarak yapılmaktadır. Kurulan anonim şirketler faaliyetinin özelliğine göre; INI, çoğunluk, ya da azınlık hisselerini satın almak suretiyle bu anonim şirketlere katılmaktadır.

INI, esas itibariyle hükümet ve çeşitli bakanlıklar tarafından tayin edilen 18 kişilik bir yönetim kurulu tarafından yönetilmekte, anonim şirketlerin yönetim kurullarının tayini usulleri, ticaret kanunu hükümlerine tâbi tutulmaktadır. 1941'den 1957'ye kadar INI kanalıyla yapılan yatırımların % 70'i ihraç edilen Hazine Bonoları hasılatı ile % 30'u, INI portföyündeki hisse senetleri üzerine Merkez Bankasından alınan avanslarla karşılanmış olmakla birlikte, 1958'de INI'nin kendi kendini finanse edecek hale geldiği sonucuna varılması üzerine, vasıtasız devlet yardımları kesilmiş, yatırımlar, INI'nin sahip olduğu anonim şirketler hisse senetleriyle değiştirilebilir tahviller ihracı suretiyle elde edilen fonlarla karşılanmak yoluna gidilmiştir. 1958'den beri bu suretle ihraç edilen tahvillerden sağlanan hasılat 70 milyar peseta (yaklaşık olarak 10 milyar TL.) seviyesine ulaşmış, 1966 sonu itibariyle, INI'ye yapılan yatırım toplamı olan 113 milyar pesetanın % 23'ü Hazine'den % 77'si ise diğer kaynaklardan sağlanmıştır. Halen ihraç edilen tahviller, esas itibariyle tasarruf ve yatırım bankaları elinde bulunmaktadır. Bundan başka INI'nin hissedarı olduğu anonim şirketler de, bütün özel işletmeler gibi, bankalardan ve diğer kaynaklardan fon sağlamaktadırlar.

Yine 1966 sonu itibariyle INI grubu anonim şirketlerde 170.000 kişi çalışmakta, İspanya'da çalışan 46 kişiden biri INI grubunda istihdam edilmiş bulunmaktadır.

INI, Hükümetin ve Maliye Bakanlığının sıkı kontrolüne tâbidir. Anonim şirketler ise Hükümet adına INI uzmanlarınca kontrol edilmektedir.

Bildirilerden sonra, sorulan sorular ve tartışmalar, daha ziyade İngiliz, İtalya ve İspanyol usulleri hakkında daha geniş açıklamalar yapılmasını ve Türk tecrübesinin bu usullerle karşılaştırılmasını sağlamış bulunmaktadır. Görüşmelerden çıkan sonuç oldukça ilgi çekicidir: İngiltere'de IDT son 20 yıldır çoğalmış, İtalya'da IRI, ekonomik buhranın geçiştirilmesi amacıyla 1933'de ve esas itibariyle 1937'de, İspanya'da INI 1941 de başlamış olmakla birlikte, Türkiye'de IDT 1933'de ve bir ekonomik kalkınma aleti olarak ortaya çıkmış ve 3460 sayılı kanunla kurulmuş düzen, zamanına göre oldukça ileri bir usul yaratmıştır. Diğer bir deyişle, Türkiye IDT vasıtasıyla devletin ekonomiye vasıtasız müdahalesinde en uzun tecrübeye sahip bir ülkedir. Yine tartışmalardan çıkan çok ilgi çekici sonuç, diğer üç ülkede uygulanan usullerin şu, ya da bu şekilde ülkemizde denenmiş olmasıdır. Meselâ, «Tek Bakanlık Usulü», 1949'da kurulan İşletmeler Bakanlığı ile denenmiş ve fakat usulün faydaları beklenmeden ortadan kaldırılmıştır. Çimento ve Şeker Sanayii gibi alanlarda bir mamul grubuna ait Holding'lere tâbi karma Anonim Şirketler tipi de denenmiş ve fakat organizasyon ve ana teşekkülle münasebetler açıklığa kavuşturulamamıştır. Devlet Yatırım Bankası ile tek finansman kurumu usulü denenmiş ve fakat bankanın teşebbüslere katılması yasaklanarak usulün faydalarının elde edilmesi sınırlanmıştır. Devletin kalkınma amaçlarının elde edilmesini çabuklaştırmakla birlikte, işletme yöneticilerinin iş hayatının şartlarına esneklikle uyabilmesini de sağlayan bir usul olarak İtalyan tecrübesinden yararlanılması, çeşitli konuşmacılar tarafından tavsiye edilmiş bulunmaktadır. Gerçekten formül, hükümetin politik müdahalelerinin önlenmesi ile ekonomik faaliyetlerin sonuçlarından yöneticilerin de yararlanmasını ve teşebbüslerin verimliliği arttıracak tarzda yönetimini sağlaması bakımından ilgi çekici imkânlar vermektedir. Bu düzen kurulduğu takdirde, yeniden düzenleme faaliyetinin IDT grubu ve teşkilâtı içinde çözümlenmesi imkânları da yaratılmış olacaktır.

3 — IDT'nin Yeniden Düzenlenmesi Meselesi :

Eski Devlet Demir Yollar Genel Müdürü İsmail Ertan tarafından hazırlanan ve Sadık Baklacioğlu tarafından sunulan bildiriye, esas itibariyle 3460 sayılı kanunla 440 sayılı kanunu karşılaştırmakta ve 440 sayılı kanunun getirdiği, IDT'nin kârlılık ve verimlilik esaslarına göre yönetimlerinin sağlanması zarureti ile IDT'nin Yeniden Düzenlenmesi şeklindeki yeniliklerin faydası belirtilmiş bulunmaktadır.

Daha ziyade IDT'nin mahiyeti ile ilgili ilk günkü görüşmelere benzeyen yorum ve tartışmalardan çıkan sonuç, kârlılık ve verimlilik esaslarına göre çalıştırmanın kanuna yazmakla gerçekleştirilemeyeceği ve aslında da gerçekleştirilememiş bulunduğu, teşekküllerin yeniden düzenlenmesi işinin işletme yönetimi tarafından devamlı olarak yapılması gerekli bir faaliyet olduğu için, yurdumuzdaki şekli ile yeniden düzenleme işi ile görevlendirilmiş bulunan Yeniden Düzenleme Komisyonu çalışma sonuçlarının uygulanması imkânlarının sınırlı bulunduğu hususlarıdır. 440 sayılı kanunun da amacı gerçekleştirilememiştir; bu konuda olumlu sonuçların, teşekküllerin maliyetlerini zaman içinde düşürmeyi sağlayacak özelliğın, alınacak organizasyonla ilgili tedbirlerle ancak gerçekleştirilebileceği görüşü çoğu konuşmacılar tarafından öne sürülmüştür: çok sık tekrarlanan görüşe göre; yöneticilerin kârlılık ve verimliliği arttırmak amacıyla karar alabilmeleri için, onlara karar bağımsızlığını ve alınacak sonuçlardan yararlanmalarını sağlamak en etkili tedbir olacaktır.

4 — IDT'nin Yatırım Politikaları ve Kalkınma Plânının gerçekleştirilmesindeki Rollerini :

Birinci Beş Yıllık Plân dönemindeki IDT yatırımlarının miktar ve oranları hakkında geniş bilgi veren ve Dr. Osman Nuri Torun tarafından sunulan bildiri, Birinci Beş Yıllık Plân döneminin ilk 4 yılında IDT yatırımlarının, yıllık programlara nazaran 1963-1966 yıllarında sırasıyla % 82,9, % 66,3, % 76,1, % 91,5 oranında gerçekleştirdiklerini tesbit etmektedir. Bildiriye bazı yıllardaki çok düşük gerçekleşme oranlarının temel sebepleri, «Plânın ilk yıllarında yeterli sayıda ve nitelikte projenin bulunmaması» ve «yatırımcı daire ve kuruluşların yatırım yapma güçlerinin ve tecrübelerinin eksikliği» gösterilmiştir. Bildiriye göre, Birinci Beş Yıllık Plân uygulamaları, gelecek için ümit vericidir. IDT, yapmakta oldukları yatırımlar ve geniş tecrübeleri ile ekonomik kalkınmamıza önemli katkılarda bulunabilecek güce sahiptirler. «Bu büyük güç, iyi kullanıldığı ve uygun bir organizasyona bağlı olarak çalıştırılabildiği takdirde, Kalkınma Plânlarımızın gerçekleştirilmesine geniş ölçüde yardımcı olabilir.»

5 — İktisadî Devlet Teşekküllerinin Finansmanı :

Dünya'da ve ülkemizde IDT'nin finansman metodlarını özetleyen bildiri, Sadullah Aygün tarafından sunulmuş ve Prof. Dr. Besim Üstünel ve Hüsnü Kızılyalılı tarafından yorumlanmıştır. Geniş rakamlı açıklamalar veren bildiri şu sonuçlara varmaktadır:

«1 — IDT'nin sermayeleri yetersizdir.....; büyük ölçüde yabancı kaynakları kullanmak zorunda kalmaktadırlar....

«2 — Özellikle işletmecî kurumların öz kaynaklarının zayıflığı nedeni ile yatırımlar, yabancı kaynaklarla finanse edilmekte» bu durum, faiz yükünü ağırlaştırmakta ve yıldan yıla devlet bütçesinden kaynak transferi ihtiyacını arttırmaktadır.

«3 — Yatırım projelerinin işletme sermayesi ihtiyacını kapsaması, yatırımların üretken bir duruma geçme sürelerinin uzamasına yol açmakta....., bu türlü ihtiyaçlar, faiz yükü ağır kredilerle karşılanmakta oldukları için, teşekküllerin kârlılığını olumsuz yönde etkilemektedir.»

«4 — Yabancı kaynakların sağlanmasındaki gecikmeler, proje maliyetlerinin yükselmesine sebep olmaktadır.»

«5 — IDT'nin yatırımlarının finansmanında, kaynak yönünden işletmecî kurum- tasarrufçu kurum ayırımının yapılmaması, işletmecî kurumların öz kaynak yaratma problemlerine yeterince ağırlık verilmesini önlemekte, bu işletmelerin idarecilerini kaynak yaratma yönünde daha büyük çaba göstermekten alıkoymaktadır.»

Bildiri bu önemli meselelerin çözüm yolları konusunda teklifleri de içine almaktadır.

6 — IDT'nde Prodüktivite ve Rantabilite Problemleri :

İstanbul Üniversitesi Profesörlerinden Dr. Sabahattin Zaim tarafından sunulan bildiri, IDT'nin rantabilitesi ve prodüktivitesi ile rantabilite ve prodüktivite düşüklüğünün sebepleri üzerinde geniş rakamlı açıklamalar vermektedir. Bu sebeplerin başında ele alınan «emek müessiriyeti»nin düşüklüğü de IDT'ndeki «vasıflı işgücü zayıflığı»nın yüksek bulunması, vasıflı işgücü ücretlerinin IDT'nde, özel sektörden daha düşük bulunmasına karşılık vasıfsız işgücü ücretlerinin daha yüksek oluşu ve sosyal yardımların yüksekliği (1965'de nakdi ücretin % 51'i) tesbit edilmiştir. «Organizasyonun ve sevk ve idarenin müessiriyeti» konusunda varılan sonuç; IDT'ndeki prodüktivite ve rantabilite düşüklüğünün en önemli sebebinin bu alanda olduğu noktasıdır. Yüksek kademe idarecileri ile ilgili tayinlerde, siyasî bünyedeki değişikliklerin çok etkili olması, idarecilerden % 73'ünün görevlerinde beş yıldan az, % 24'ünün de bir yıldan az kalmaları, ücret seviyelerinin özel sektördeki ücretlerle rekâbet edemeyecek kadar küçük bulunması bu temel aksaklığın sebeplerindendir. Bu şartlar altında çalışan yöneticilerin karar «inisiyatifi»nden mahrum bulunmaları, yönetim kurullarının ve genel olarak kontrol ve denetlemenin yetersiz olması, bu sebeplerin olumsuz sonuçlarını artırmaktadır. Bildiri, makina ve teçhizatın, ham madde ve malzemelerin randımanlarının düşüklüğüne de işaret ve bazı çözüm yollarını da teklif etmektedir.

7 — IDT'nin Fiyat Politikaları :

Robert Kolej Profesörlerinden Dr. Oktay Yenal tarafından sunulan bildiri, IDT ile ilgili olarak hükümet tarafından uygulanan fiyat politikalarındaki belirsizlik ve çelişmeleri işaret ettikten sonra, enflasyonist baskılarla fiyat politikaları arasında sebep-sonuç ilişkileri kurmaktadır. Zaman içindeki gelişmeleri de izleyen bildiri, işletmelerin fiyat politikalarını tesbitte serbest bırakılmaları ile birlikte, onların politikalarını «kapasitenin tam olarak kullanılması» amacıyla tesbit etmelerinin uygun olacağı sonucuna ulaşmaktadır. Bildiriye göre, fiyat politikaları ne «politikacının» ve ne de «müdebbir tüccarın» politikaları olmalıdır. «Sosyal faydası piyasa talebinin üstünde olan mal ve hizmetlerin fiyatlarını düşük tutmak veya ekonomideki nisbi fiyatları normalleştirmek için hazine yardımı gerektirecek fiyat politikasının tesbiti ise, plânlama faaliyetinin bir parçası olmak gerekir. Herhalde bu konuda yetkili organ da Devlet Plânlama Teşkilâtı ile Maliye Bakanlığı olmalıdır.»

8 — IDT'nin Denetlenmesi :

Prof. Dr. Muhlis Ete tarafından sunulan bildiri 3460, 440 ve 468 sayılı kanunlara göre IDT'nin denetlenmesi için kurulan Yüksek Denetleme Kurulu'nun tarihi gelişmesi ve faaliyetinin özelliklerini açıklamaktadır. 440 ve 468 sayılı kanunlarla kurulmuş olup 1964'ten beri yürürlükte olan ve halen yürürlükte bulunan düzene göre, Yüksek Denetleme Kurulu IDT'ni hem verimlilik yönünden ve hem de mali yönden denetlemekte ve sonuçları T.B.M.M.'nin ilgili Komisyonuna rapor etmektedir. Ayrıca teşekküllerin ilgili buldukları bakanlıklar da kendi müfettişleri vasıtasıyla, kendi yönlerinden bir denetleme yapmaktadırlar. Mali, idarî ve teknik cepheleri olan bu denetleme faaliyetlerinin özelliği, sanayi dallarına göre, incelemeyi yapan uzmanlarda özel ihtisasın bulunmasını gerektirmesi ve yöneticilerin yönetim bağımsızlığına zarar verilmemesi için çok dikkatli ve merkezi bir şekilde yapılması gerektiği noktalarıdır.

Yukarıda özetlenen bildiri ve tartışmalardan çıkarılan sonuçlar; hiç olmazsa, IDT'nin çeşitli cephelerinde bir karışıklık, kapalılık, belirsizlik, yönsüzlük olduğunu ve bu duruma bir çare bulunmasının ekonomik kalkınma amaçlarımız bakımından büyük önemi ve aciliğini ortaya çıkarmıştır. Bu sebeple, 5 Nisan tarihli Cumhuriyet gazetesinde Prof. Ahmet Kılıçbay'ın söylediğinin aksine, «bu çok önemli konunun ilerdeki çalışmalara yön verecek tarzda işlenmesini sağlamamış» değildir. Bu tür seminerlerin sonunda konuların ele alış tarzındaki

noksanslıklar hissedilebilir; ancak Prof. Kılıçbay'ın istediği yönde incelemelerin yapılmasına büyük zaruret olduğu da, zannımca, seminerin faydalı sonuçlarından biridir. Bundan başka, seminerde ortaya konan yabancı ülke tecrübelerinden geniş ölçüde yararlanılabileceği de ortaya çıkmıştır. Aşağıda bu görüş, doğrulanmaya çalışılacaktır. Çünkü Prof. Kılıçbay'ın söylediğinin aksine ve yukarıda belirtildiği gibi, çeşitli ülkelerdeki tecrübelerin ışığında alınan tedbirler ve ekonomik kalkınma çabasının, yani yatırımların finansmanında bulunan çözüm yolları arasında şaşılacak bir benzerlik vardır ve aşağıda açıklanacağı üzere, burada yapılacak tavsiyelerde bu tecrübelerden yararlanılacaktır. Şüphesiz Prof. Kılıçbay'ın IDT'nin genel ekonomik kalkınma modeli içinde incelenmesini sağlamak, çok faydalı olacaktır. Seminer bildiri ve tartışmalarında ortaya konan bilgiler, bu türlü çalışmalara da ışık tutacak özelliktedir. Bu bakımdan plânın finansmanı ve yatırım politikaları ile ilgili bildiri, yorum ve tartışmalar, ilgi çekici örneklerdir. Bu bilgilerin kalkınma modeli içine konması ve incelenmesi ise, semineri izleyecek çalışmalarda ele alınabilecektir.

Yukarıdaki özetleme, aşağıdaki konularda kesin çözüm yollarının bulunmasını gerektirmektedir:

1 — IDT, kârlılık ve verimlilik esasına göre mi çalışacaklar, yoksa faaliyetleri kamu hizmeti niteliğinde addolunarak, zararlı faaliyetleri normal mi karşılanacaktır?

2 — Yeniden düzenleme faaliyetlerinden faydalı sonuçlar alınmasının en etkili yolu nedir?

3 — IDT'nin kalkınma amaçlarına daha yararlı olmaları için yatırım politikaları nasıl olmalıdır?

4 — IDT'nin kalkınma amaçları için en faydalı finansman yolu nedir; kendi kaynaklarının arttırılması amacına mı, yoksa ekonominin diğer alanlarından fon transferleri ile finansmanı amacına mı ağırlık verilecektir?

5 — IDT'nde şüphe götürmeyecek tarzda düşük olan rantabilite ve prodüktiviteyi arttırmanın en etkili yolu nedir?

6 — Fiyat politikalarının tayininde, ekonomik işletme yönetiminin en zarurî ihtiyacı olan yönetim bağımsızlığı ile toplumun çok ilgi duyduğu IDT mamulleri fiyatlarının sosyal amaçlara uygun seviyelerde tesbiti politik amacının en iyi bağdaştırılma yolu nedir?

7 — Sosyal ve politik nedenlerle, ülkemizde malî denetleme yanında yapıla gelmekte olan rantabilite, verimlilik, teknik ve işlemler kontrolünün, ekonomik işletme yönetiminde bulunması şart olan karar bağımsızlığı ile en iyi bağdaştırılma metodu nedir?

8 — Hükümetin ekonomik politikasının uygulanması zarureti ile yine yöneticilerde bulunması gerekli bağımsız karar alma zarureti en iyi şekilde nasıl bağdaştırılabilecektir?

Bu önemli sorulara, aşağıda teklif edilecek çözüm yolları, bu yazının asıl amacını gerçekleştirecektir.

Kârlılık ve verimlilik esasına göre çalışacak IDT ile açıkça kamu hizmeti niteliğinde faaliyet gösteren teşekküllerin birbirinden ayrılmamış olması, diğer deyişle bir sınıflama aksaklığı, kamu hizmeti-ticari faaliyet tartışmalarının çoğunun sebebi olarak gözükmektedir. Bu sebeple bir yandan, PTT, T.C.D.D., Devlet Malzeme Ofisi, Toprak Mahsulleri Ofisi, Türkiye Ziraî Donatım Kurumu, T.C. Ziraat Bankası ile öte yandan Etibank, Sümerbank, Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumu, Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu, SEKA, Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri Kurumu, (*) ayrı ayrı gruplanmalı ve ayrı esaslara göre idare ve murakabe edilmelidir. Bunlardan birinci gruba girenler, ya doğrudan doğruya ilgili bakanlıklara bağlanmalı, ya da 440 sayılı kanunun anlamında IDT halinde muhafaza olunmalı ve fakat doğrudan doğruya ilgili bakanlığın denetimine bağlanmalıdır.

T.C. Ziraat Bankası'nın ticarî kredi faaliyetleri ayrılarak, ayrı bir Devlet Ticaret Bankası A.Ş. halinde ikinci gruba dahil edilmelidir.

İkinci gruba giren teşekküllerin hepsi birer holding A.Ş. haline getirilmeli ve bu holdinglerin bütün hisseleri Devlet Yatırım Bankası'na tevdi edilmelidir. Bu işletmelerin şimdiki hudutlu sorumlu müesseseler ve iştirâklerinin hepsi, Ticaret Kanunu hükümlerine göre kurulmuş Anonim Şirketler haline getirilmeli ve hisseleri kurulacak holdinglere tevdi edilmelidir. Bu teşekküller iştirâklerinin hepsi de anonim şirketler haline getirilmeli ve hisseler bu holdinglere devredilmelidir.

Bütün bu holdinglerin hisselerine sahip olan Devlet Yatırım Bankası, Yüksek Denetleme Kurulu, Yeniden Düzenleme Komisyonu Başkanlığı gibi teşekküller yeni kurulacak bir «Devlet-Yatırımları Bakanlığı»na bağlanmalıdır.

Bu şekildeki bir teşkilâtlanma yukarıda, sorular şeklinde ortaya konan meselelerin çözümlenmesine faydalı olacak ve sırası geldikçe aşağıda bu faydalara işaret edilecektir. Fakat bu şekildeki bir sınıflama ve teşkilâtlanma, en başta, birinci gruptaki teşekküllerin kamu hizmeti özelliği ile ikinci gruptaki ekonomik işletmelerin kârlılık ve ve-

(*) Bugün anonim şirket şeklinde olan işletmeler ile ilgili olan işlem, hisselerin Devlet Yatırım Bankasına devridir.

rimlilik esaslarına ve piyasa ekonomisinin kurallarına göre çalıştırılmasının zarureti noktalarını açıklığa kavuşturacaktır. Seminerdeki tartışmalar, böyle bir açıklığın zarureti ortaya koymuş bulunmaktadır.

2. Seminerde, son dört yıldır yapılan Yeniden Düzenleme Komisyonu çalışmalarında, çok faydalı teklif ve tavsiyeler ortaya konulmuş olmakla birlikte, ulaşılan sonuçların Teşekkürlerde uygulanması konusunda, Komisyonun gerekli yetkilere sahip olmadığını ortaya koymuştur. Yukarıda teklif edilen, piyasa ekonomisinin kurallarına göre çalışması zarurî olan Tek - Bakanlık, Tek - Holding'e dahil Holding'ler ve anonim şirketler formülü, Yeniden Düzenleme faaliyeti Devlet Yatırım Bankası'na, diğer deyişle organizasyon hiyerarşisi içinde, yetkili bir teşkilâta bağlandığı için bu meseleyi de çözümleyecektir. Devlet Yatırım Bankası, yeniden düzenleme çalışmalarının sonuçlarını kendi teşkilâtı içinde uygulamak imkânına kavuşacaktır. Süresi 21 Mart 1968'de son bulan Yeniden Düzenleme Komisyonu Başkanışmanlığının, şimdiden Devlet Yatırım Bankasına bağlanması, bu yönde atılmış faydalı bir adım olacaktır.

3. Hızla kalkındırılmak istenen bir ekonomide ülkede yapılan yıllık yatırımların yaklaşık olarak % 20'sini gerçekleştiren bir işletmeler gurubunun yatırım politikalarının, hükümetin yatırım programlarına uygun olması şarttır. Bu sebeple, IDT'nin yatırım programları hakkında hükümetten direktifler alması, kaçınılması imkânsız bir politik ihtiyaktır. Bu noktada politik müdahalenin önlenmesi ve yatırım programlarının işletmelere bırakılması söz konusu olmamalıdır. Ancak, bu politik müdahale, kalkınma plânı çerçevesi içinde hazırlanan programlarla Devlet Yatırımları Bakanlığı yolu ile verilen direktiflerin ötesine geçmemelidir. Yurdumuzda plânlama faaliyeti ile başlayan ve 1963 den beri uygulanan yatırım projelerinin aşağıdan yukarıya doğru hazırlanması usulü, anonim şirketler, holdingler ve Devlet Yatırım Bankası vasıtasıyla hazırlanarak Devlet Yatırımları Bakanlığı tarafından Devlet Plânlama Teşkilâtı'na sunularak yıllık programlara dahil ettirilmesi sağlanmak suretiyle, devam etmelidir.

Doğrudan doğruya ilgili bakanlıklara bağlanacak kurumlar, aynen bu günkü uygulamalara devam edeceklerdir. Yıl içinde, hükümet tarafından yapılabilecek program-dışı yatırım teklifleri, yıllık programın hazırlanması usullerine tâbi tutulmalı, diğer deyişle, ilgili anonim şirket, ya da holding tarafından projesi yapılarak aynı usuller ile Devlet Plânlama Teşkilâtına sunulmalı, Bakanlar Kurulu'ndan geçtikten sonra, Devlet Yatırımları Bakanlığı tarafından uygulamaya konmalıdır.

4. Devlet Yatırımları Bakanlığına dahil Holdingler ve Anonim Şir-

ketlerin finansman politikası, kendi yatırımlarını kendi yaratacakları fonlarla karşılamak, olmalıdır. Diğer bir deyişle Bütçeden, Karşılık Paralardan, Devlet Sektörüne dahil tasarrufçu kurumlardan sağlanan fonlarla finansman, bu teşekküller için olağanüstü kaynaklar addolunmalı ve zarurî hallerde, yapılacak bu türlü yardımlar, Devlet Yatırım Bankası tarafından sağlanmalıdır. Başlangıçta olağanüstü kaynaklara baş vurulma zarurî olsa bile, bankanın, uzun vadede kendi kendine yeter hale gelmeye çalışması şarttır. Bunun için başlangıçta Hazine kefâletini haiz bono ve tahviller ihraç edebilmeli ve fakat uzun vadede, bu kefâlet olmadan sermaye piyasasından fon sağlamayı amaç bilmelidir. Bu konuda, İtalya'da kullanılan, guruba dahil anonim şirketlerin hisse senetleriyle değiştirilebilir tahviller ihracı usulü başarılı olabilir.

Gerçekten içinde bulunduğumuz günlerde IDT'nin finansmanı meselesi, yukarıda sözü edilen dış-yapı organizasyonundan sonra en önemli ekonomik kalkınma meselesi olarak karşıya çıkmaktadır. Bu konuda yukarıda özetlenen bildiride faydalı bilgiler vardır. Ancak, seminerde de belirttiğim gibi, IDT'nin yatırımları ile finansman kaynakları arasında, aşağıda yaptığım karşılaştırma, bu konunun önemini daha iyi ortaya koymaktadır:

IDT ve Benzeri Kuruluşların Gerçekleşen Yatırımları İle Finansman Kaynakları

(Carî fiyatlarla milyon TL.)

	1962	1963	1964	1965	1966	1967 (*)
IDT'nin tasarrufçu kurumlarca karşılanan yatırımları	574	916	1036	1064	1200	2277
Bütçeden ve karşılık paralardan karşılanan kısımlar	1010	609	676	937	929	800
(a) Toplam	1584	1525	1712	2001	2129	3077
(b) Yatırımlar toplamı	1529	1692	1805	2214	2798	2700
IDT Açık finansmanının yatırımlar toplamına oranı (a/b x 100)	104	90	90	91	71	114

Kaynak: Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı Yıllık Programları.

Tablo, hızla kalkınmak isteyen bir ekonominin en önemli meselelerinden birini açıkça ortaya koymaktadır. İşçi Sigortaları Kurumu, T.C. Ziraat Bankası, İller Bankası, Emekli Sandığı, Devlet Yatırım Ban-

(*) İlk tahminler

kası gibi tasarrufçu IDT dışında kalan işletmeci IDT, yatırımları için kaynak yaratamamaktadırlar! Bu sebeple, işletmeci IDT için en önemli amaç, kendi yatırım kaynaklarını yaratmak olmalıdır. Bunu sağlamanın yolu, Devlet Yatırım Bankası gurubuna alınması teklif edilen işletmeci kurumlarda, zaman içinde rantabilitenin arttırılmasıdır. (*)

5. Bu teşekkülde rantabiliteyi sağlamanın en etkili yolu, faaliyetlerin yürütülmesinde yöneticilere karar-alma bağımsızlığının sağlanmasıdır. Yukarıda teklif edilen organizasyon şekli, uzun vadede bunu sağlayacaktır. Ancak bu konuda gerçekleştirilmesi gerekli olan, yöneticinin bağımsız kararlarıyla artırdığı rantabiliteden kişisel fayda görmesinin sağlanmasıdır. Diğer deyişle, yöneticiler, rantabiliteyi arttırmaya mükâfatlandırılmalı, arttıramayınca bunun maddi cezasına maruz bulunmalıdırlar. Çoğu zaman rantabilite ile prodüktivite üzerinde nazari bakımdan yapılan ayrımların, işletme yöneticisinin günlük faaliyetlerindeki önemi büyük değildir. Fiyatlarını arttırmak bakımından bir çok kısıtlamalarla karşı karşıya bulunan yöneticinin faaliyetleri içinde maliyetleri düşürmek yolunu seçeceği beklenebilir ve bu takdirde maliyetlerin düşürülmesi, prodüktiviteyi de birlikte arttıracaktır.

6. Çoğu zaman, IDT rantabilitesinin arttırılmasından söz edilirken, bu amaç için mamül fiyatlarının arttırılması gerektiği faraziyesi yapılmaktadır. Hükümet, IDT mamülleri fiyatlarında ayarlama yaparken bu faraziye ile hareket etmekte, IDT mensupları yüksek zararlara gerekçe ararken, fiyatların düşük olduğunu söyleyerek, yine aynı faraziye ile hareket etmiş olmaktadır.

Kârlılığın arttırılması amacı ile fiyatlarını arttırmak yolunu seçen işletme, ne rekâbet ve ne de monopol piyasalarında bu konuda bağımsız değildir. Hem IDT'nde, hem rekâbet piyasalarında, farklı sebeplerle işletme için mamül fiyatları, kabul edilmesi zorunlu faktörler olmaktadır. Ayrıca, IDT'deki uygulamalar, rantabilitenin fiyatlara zarar yapılarak arttırılması yolunun bir «çıkılmaz sokak» olduğunu göstermiştir: arttırılan fiyatlar, diğer fiyatlara kısa bir süre içinde yansımakta ve bir süre sonra rantabilite bakımından başlanan noktaya geri dönmektedir.

Yukarıda teklif edilen organizasyon şeklinde, fiyat politikaları ilgili işletme yöneticilerinin bağımsız kararları ile alınmalıdır. Bu konu-

---

(*) Seminerdeki yorumumda da buradaki açıklamaları özetlemiştim. Doç. Dr. Selâhattin Tuncer, İstanbul Sanayi Odası Dergisi'nin 15 Nisan 1968 tarihli 26 ıncı sayısında açıklamalarımın «teorik» olduğunu söylüyor.

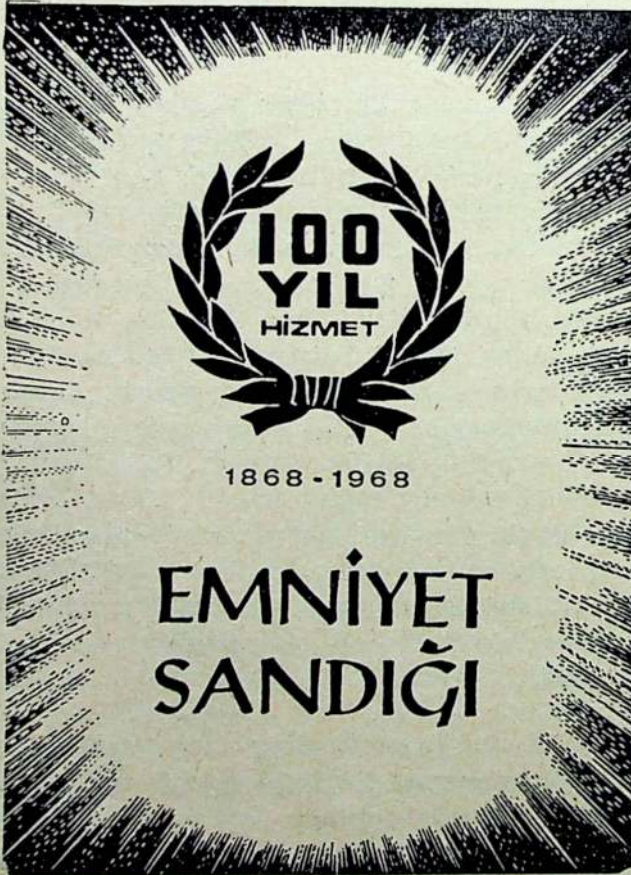
da ekonomik ve politik etkilerle davranışları kısıtlanmış bulunacak yöneticinin fiyatlarını alabildiğine artıracığı hükmüne varılmamalıdır. Uzun vadede daha faydalı olan yolun maliyetlerin düşürülmesi olduğu, yöneticilerce anlaşılacak ve uygulama bu amaca yönelince fiyatlama kararları da genel ekonomik ihtiyaçlara uygun olacaktır. Kısa dönemde bazı mahzurları olsa da, teklif edilen çözüm yolu, en az mahzurlu olanıdır. Bunun karşılığındaki çözüm yolları, fiyatların hükümetçe tesbit edilmesi usulüdür ki, iyi işlemediği tecrübeyle tesbit edilmiştir. Bir üçüncü yol, ödevin bir özel kuruma devredilmesidir. Ancak, bu kurulun da piyasada ve toplum içinde konu ile ilgili bütün faktörleri göz önünde bulundurabileceği ve bütün kararları isabetle alacağı öne sürülemez. Bu bakımdan İngiltere'de uygulanan bu sonuncu usulün de ilerde değiştirileceği tahmin edilebilir.

7. IDT uygulamalarında, ülkemizde yapılan Bakanlık ve ilgili teşekkül genel müdürlüğü müfettişleri ile Yüksek Denetleme Kurulu tarafından yapılan denetleme faaliyeti düzeni, hem karışık ve hemde işletme yöneticilerinin bağımsızlığını zedeleyici özellikte olagelmıştır. Bu denetlemenin, sadece bilânçoların ve kâr-zarar tablolarının tasdikinden öteye geçmemesi şarttır. Bu konuda en iyi çözüm yolu, yurdu-muzda genel olarak anonim şirketlerin denetim usullerindeki aksaklıklar giderildikten sonra, Devlet Yatırım Bankası'na dahil Holding ve Anonim Şirketlerin aynı esaslarla denetlenmesidir. Ancak, bu düzenin bir çok eksikleri olduğu için (şirket murakıplarının anonim şirkete bağlı olmaları gibi) şimdilik Devlet Yatırım Bakanlığına bağlı bir ayrı teşkilât tarafından yapılması sağlanmalıdır. Fakat her halde, bu denetlemenin organizasyon, yönetim, işlemler ve teknik yönlerle ilgisi bulunmamalı, denetçilerin doğruluğunu tasdik edeceği bilânço ve kâr-zarar bilgilerinin yayınlanması mecburî kılınmalıdır. Şimdiki uygulamanın aksine, esas itibariyle halka ait olan işletmelerin hesapları, halka açıkça ilân edilmelidir.

8. Hükümetin ekonomik politikasının uygulanması, yukarıda yatırım politikasının uygulanması ile ilgili olarak verilen usulün dışına çıkmamalıdır ve hele çalışma alanında, işçi ve memurları işe alma ve işten çıkarma konularında, ilgili kurumlara yıllık kalkınma programları dışında ödevler yüklememelidir.

Teklif edilen Tek-Bakanlık, Tek-Holding Formülü, yukarıda belirtildiği gibi, esas bakımından, Türkiye'de denenerek vazgeçilmiş ve 1961'de yayınlanan Kamu İktisadi Teşebbüsleri hakkındaki özel raporlarda tartışılarak uygulanmaması tavsiye edilmiş bir usuldür. Aynı ra-

porlar gurubu, Tek Holding'e bağlı sanayi dalları itibariyle küçük holdingler ve onlara bağlı anonim Şirketler usulünü faydalı bulmuŐtur. Fakat Seminerde ifade edilen güçlükler ve yapılan tartiŐmalar, bu konularda bir açıklığa ulaŐmanın zaruretini göstermiştir. Yukarıda tavsiye edilenler, Şüphesiz söz konusu olabilecek tek çözümlü yolu değildir. Ancak, son yıllardaki uygulamalar, bu konularda tedbir alınmasının zaruri olduğunu açıkça ortaya koymuştur.

(5)

(Basın : 11244)

BANKALARIMIZIN PARA MALİYETLERİ, FAİZ TARİFELERİ BU KONUDAKİ DÜŞÜNCELER

Hikmet KEYMAN

Hepimizin gözüne çarptığı üzere, bazı çevrelerce;

1 — Türkiye’de kredilerin gayri tabii olarak ticari sektörde yoğunlaştığı, kredi faiz hadlerinin yüksek bulunduğu ve bu nedenle ekonomik gelişme ve kalkınmayı teşvik edemediği,

2 — Bankaların, kuruluş, idare ve işletme masraflarının yüksek bulunduğu ve bu halin para ve hizmet maliyetlerine olumsuz etkiler yaptığı, ileri sürülerek bankacılığımız bu açılardan eleştirilmekte ve islâhı çarelerinin aranması istenmektedir.

Bankaların, kuruluş, kredi ve plâsman siyaset ve uygulamaları geçen yazılarımızda incelenmişti (*). Bu yazımızda Para maliyetleri ve faiz konularını inceleme mevzuu yapacağız. Ancak, faiz sorununun iktisat ve iktisadî politika bakımlarından incelenmesi, yazımızın kapsamı dışındadır. İncelemelerimizde, faiz tarifelerinin tayin ve tesbitinde, bankaların; teşkilât, işletme ve idare, harcama ve gelir durumlarının etkilerini, bankacılık alanında öngörülebilecek tedbir ve imkânları araştıracak ve sonuç olarak bankaların bu konudaki durumlarını belirtmeğe çalışacağız. Ancak, genel olarak kredilerden veya ticari kredilerden alınan faizlerin yüksekliği sözkonusu edilirken, Memleketimizde alacaklı cari hesapları kapsayan vadesiz ticarî, resmî ve bankalar mevduatına da yüksek oranda faiz verilmekte olduğunu, tasarruf mevduatı niteliğinde olmayan bazı hesap ve paraların da, tasarruf mevduatı olarak mütalâa edilerek yüksek faizden yararlandıklarını gözden kaçırmamak lâzımdır. Bu itibarla faiz konusunun her iki yönden incelenmesi gerektiği

(*) Banka Dergisi, Cilt II, Sayı 12, Cilt V, Sayı 1, 2, 4.

ni, yazımıza başlarken belirtmek isteriz. Konuya bir uygulama cevabı bulabilmek için, alınan ve verilen faizler dahil, bankaların kaynak ve plâsman maliyet ve randımanlarını, toplu olarak gözden geçirmek icabedecektir.

I — Bankaların Faiz Tarifeleri :

Faiz hadleri milli ekonominin ve iktisadî politikanın önemli bir konusudur. Bankaların da, kâr ve zarar hesaplarının temel kalemlerini kapsamaktadır.

Milli ekonomide gösterdiği önem dolayısıyla çoğu memlekette faiz hadleri serbest bırakılmamıştır. İzlenen iktisadî politikaya göre düzenlenmektedir. Bir memlekette faizi ve faiz hadlerini düzenleyen mevzuata «Faiz rejimi» denilmektedir.

Memleketimizde, reeskont faizleri Hükümetçe izlenen para ve kredi politikası gözönünde bulundurularak Merkez Bankası, kredi faizleri ile tevdiat faizleri de, Banka Kredileri Düzenleme Komitesinin teklifi üzerine Bakanlar Kurulu tarafından tesbit olunmaktadır.

Cari faiz hadleri şöyledir:

Kredi Faizleri	Merkez Bankası %	Bankalar %
Genel olarak krediler veya ticarî krediler	7,5	10,5
İhracat finansmanı kredileri	5,25	9,—
Teşviki öngörülen sanayi kolları kredileri	5,25	9,—
Küçük san'at ve esnaf kredileri	5,25	9,—
Tarım Kredileri	5,25	3 — 9,—

Mevduat faizleri

Vadesiz ticarî, resmî ve bankalar mevduatı	2
Vadesiz tasarruf sandığı mevduatı	3
Dört aydan altı aya kadar vadeli tüm mevduat	4
Altı aydan bir yıla kadar vadeli tüm mevduat	5
Bir yıldan 18 aya kadar vadeli tüm mevduat	6
18 aydan fazla süreli tüm mevduat	6,5

1 — Kredi faizleri :

Ayrıncı bir faiz politikası güdülen memleketimizde, öncelik verilen sektörlerle düşük faiz uygulanmaktadır. Uygulamada, karma firma ve faaliyetler itibarıyla kontrol imkânının azlığı, alanı geniş tutulduka gereği sözcötürür istekleri davet eylemesi; sistemin amacından ayrılmasına, sonucunu beklendiği gibi verememesine yolaçmaktadır.

Öteyandan, faiz hadleri kredinin süresine ve özellikle riskine göre de değişik olmayı gerektirdiği halde, açık kredi faiz haddinde herhan-

gı bir fark olmaması, bankacılık açısından üzerinde durulacak bir sorundur.

Sonuç olarak, ticarî bankacılık faaliyetinde ve kısa süreli ticarî krediler alanında, faiz hadleri arasında normal kredi işlemlerinden genel olarak alınan % 10,5 faiz, büyük bir kısmını kapsamaktadır. Düşük faiz uygulanan ihracat kredileri ve öngörülen sanayi kolları senetleri, normal kaynakların pahalılığı bakımından, bankalara tatminkâr gelmemekte, bu işlemlerin kredilendirilmesinin daha ziyade Merkez Bankası imkânları ile karşılaştırılması tercih olunmaktadır.

İndirimli faiz uygulanması daha çok, başta tarım kredileri olmak üzere, öngörülen iktisadî teşebbüs ve faaliyetler alanında, çeşitli ihtisas konuları ile uğraşan karma bankalar tarafından sürekli ve normal olarak yürütülmektedir.

2 — Mevduat faizleri :

Tasarruf tevdiatı niteliğinde olmayan para ve hesaplar da, tasarruf mevduatı kapsamında mütealea edilerek ve miktarları da sınırlanmayarak, tasarruf mevduatı, mudi ve miktar itibarıyla geniş tutulmuştur. Bu tutumun sonucu olarak, ciro paralarına kıyasen gerçek tasarruf mevduatına, piyangoşunun şansından başka, teşvik edici tatminkâr bir faiz ve prim verilememiştir. Öteyandan, franko yapılan, geniş münakâle işlemleriyle para maliyetinde yönetim giderleri payı % 9'a yaklaşan ve bu nedenle para maliyeti çok pahalı bulunan alacaklı cari hesaplara (vadesiz ticarî, resmî ve bankalar mevduatı) da, bankacılık usul ve taamüllerine aykırı olarak % 2 oranında faiz haddi tesbit ve tayin olunmuş bulunmaktadır.

Bu itibarla alacaklı cari hesaplara ya hiç faiz verilmemeli veyahut faiz oranı % 1/2 a indirilerek, mevduat faizleri arasında bir denge kurulmalıdır. Tasarruf mevduatı niteliğinde olmayan para ve hesaplar da, tasarruf mevduatından çıkarılarak, alacaklı cari hesaplar kısmında yer almalı, sermayedar müşterileri temsileden bu gruba, ancak % 1-1,5 oranında bir faiz verilmelidir. Tasarrufu teşvik sistemi de rasyonalize edilerek, gerçek ve devamlı tasarruflara % 3 faizden ayrıca bir teşvik primi ödenmelidir.

Bu eylemlerle mevduat hesap ve faizleri düzenlenmiş; daha dengeli bir faiz rejimi kurulmuş; mevduatın faiz maliyetinde, cüz'i oranda da olsa, bir miktar indirme yapılabilmiş olacağı kanısındayız.

Sonuç olarak;

Bankaların kabul eyledikleri mevduata verdikleri faiz ile açtıkları

kredilerden aldıkları faizler arasındaki fark; bankaların para maliyet unsuru olan masraf payı ile kredi işlemlerinden sağlayacakları kâr ve rekâbet marjını kapsamaktadır. Yapılan hesaplara göre mevduata verilen faiz oranı ortalama % 3,25 - 3,50, kredilerden alınan faizin oranı da, en çok % 10,5 dur. Arada; masraf, kâr ve rekâbet pay ve marjı olarak hemen hemen % 7 oranında bir fark mevcuttur. Faiz tarifelerinin tesbit ve tayininde bankaların; rasyonel bir kuruluş ve idare ile bu farkı banka, müşteri ve ekonomi yararına makul ve dengeli olarak düzenlemeleri ve uygulamaları gerekmektedir.

Ancak, yazımıza başlarken belirttiğimiz üzere, bazı çevrelerce, uygulanan kredi faiz hadleri yüksek bulunmakta, bu duruma bankaların masraflarının yüksekliğinin etken olduğu ileri sürülmektedir. Bu konuda bir yargıya varabilmek için, yukarıda belirttiğimiz üzere, bankaların faiz tarifelerinin tayin ve tesbitine etken olan, bankaların kaynak ve plâsman veya para maliyet ve randımanlarını incelemek, bir sonuç ve düşünceye varmak icapeylemektedir.

II — Bankaların Para Maliyet ve Randımanları ile Kâr Durumları ve İmkânları :

Ticaret bankalarının para maliyet ve randıman oranları incelendiği vakit, çok değişik ve ayrıntılı rakkamlara rastlanmaktadır. Özellikle para maliyetlerini, bankaların cesametlerine göre sınıflamak mümkün olamamaktadır. Bankalarımızın para maliyet ve randımanları arasında geniş bir farklılık göze çarpmaktadır. Ancak, makûl ölçüler dışında kalan rakkamları bir tarafa itersek, genellikle para maliyetlerinde görülebilir bir düşme ve azalma, para maliyet ve randımanları aleyhte fark veren banka sayısında da bir eksilme müşahede edilmektedir.

Bu durumun sonucu olarak, bankaların mali rantabiliteleri - özkaynakların verimi - 1964 yılında % 7,6 iken, 1966 yılında % 10,5'a yükselmiş olup banka kârlarında belirli bir artış görülmektedir. 1967 döneminin daha tatminkâr olacağı umulur.

Ticaret bankalarının para maliyetleri, %7,5-9 rakkamları arasında değişmektedir. Ortalama rakkam % 8 olarak mütalaa edilebilir. Yapılan hesaplara göre, para maliyetinin faiz oranı ortalama % 3,25 - 3,5 olduğuna göre, masraf payı % 4,5 - 5,5 arasında bulunmaktadır. Para randımanı ise, cari faiz tarifelerine ve plâsman sistemine göre, iktisadi rantablite veya aktifin randımanı olarak, % 8 - 9 rakkamları arasında oynamaktadır. Ortalama % 8,5 olarak kabullenilebilir.

Durumları olumlu olan bankalarımız, kredi işlemlerinde normal olarak % 0,50 - 0,75 oranında müsbet bir farkla çalışabilmek imkânı

içindedirler. Sonuç olarak, bugünkü imkân ve koşullar içinde, ticaret bankalarının hedefi; para maliyetini % 7,5; para randımanını % 8 - 8,25 üzerinden gerçekleştirebilmek olmalıdır. Bununla beraber, cari plâsman sistemine göre, bankaların kredi dışı aktifleri % 35 - 40, verimlilikleri de, ancak % 3,5 - 4 oranındadır. Bu itibarla bankaların aktiflerinden % 8,5 oranında iktisadî rantablite sağlayabilmeleri için, % 60 - 65 oranındaki prodüktif aktifleri % 10,5'dan aşağı bir faizle işletilmeğe elvermemektedir.

Kısacası bankacılığımızın belirttiğimiz bugünkü durumu; faiz hadleri üzerine, doğrudan doğruya bir indirim kararı almaya ve uygulamaya elvermemektedir. Bilindiği üzere, bankacılık faaliyetinin temelini kapsayan kaynak ve mevduat toplanması, garpteki gibi olmayıp çok pahalıdır. Çünkü, 1 — Banka teşkilâtımız, ekseriyetle küçük banka, çok şube ve donatım itibariyle masraflıdır. 2 — Yoğun bir reklâm harcaması içindedir. 3 — Mevduata ödenen faizlerde yersizlik ve denge-sizlik vardır. Bu tutum bankacılığımız ve memleket ekonomisi bakımından gayri iktisadî ve yararsız bir rekâbet yaratmaktadır. Öteyan-dan, kredi dışı plâsmanların çokluğu ve verim düşüklüğü de, bankala-rın para randıman ve maliyetlerini olumsuz yönlerden etkilemekte-dir.

Bu itibarla sözkonusu ettiğimiz sorunları çözümlemek ve bir im-kân yaratabilmek için, bankacılığımızı rasyonelize edecek, tekâmül et-tirecek, bazı tedbirler alınmasının yerinde olacağı ve zamanının da gelmiş bulunduğu düşüncesindeyiz. Bunlar :

1 — İşlekliliği ve franko yapılan münakâleler dolayısıyla para ma-liyetindeki masraf payı % 9 oranında bulunan ve öteki mevduata na-zaran çok pahalıya mal olan alacaklı cari hesaplar (vadesiz ticarî, res-mî ve bankalar mevduatı)na garpte olduğu gibi ya hiç faiz verilmeme-li veyhut şimdilik % 1/2 gibi pek cüz'i bir faiz verilmelidir.

2 — Tasarruf mevduatı niteliğinde olmayan para ve hesaplar da tasarruf mevduatından çıkarılmalı ve bu paralara en çok % 1 - 1,5 ora-nında bir faiz verilmelidir.

3 — Önceki yazılarımızda değindiğimiz üzere, bugün artık pek es-kimiş ve eleştirilmekte olan tasarrufu teşvik ikramiyeleri sistemine daha makul ve iktisadî bir biçim ve düzen verilmelidir.

4 — Banka kaynaklarının verimliliğine olumsuz etki yapan kanu-nî ihtiyatlar miktarının azaltılması veya banka sistemi içinde daha ve-rimli bir alanda, kısmen devlet veya özel sektörün orta vadeli kredi-lerinde kullanılarak mümkün merteye gelirliliği yükseltilmelidir.

5 — Ticari bankacılık alanında gerek kamu gerek özel sektör bankalarında büyük ve güçlü banka sistemine geçmek ve meydana gelecek sayılı bankalar arasında, gayri tabii rekâbeti kaldırarak kaynak plâsman ve hizmet faaliyetlerinde tam bir iş birliği yaparak, gayri tabii rekâbetin doğurduğu sermaye bağlamasından ve yersiz harcamalardan kaçınmak ve buna muvazi olarak bankaların iç organizasyon ve çalışmalarında rasyonelleşmek gereklidir. Örneğin bir iki kilometrelik bir çarşıda, 8 - 10 banka şubesi açılmamalıdır.

6 — Bankaların uyguladığı toplu maliyet hesabı ihtiyaç ve maksadı karşılayamadığından, ayırıcı maliyet sistemine geçerek, hizmet ve kredi maliyetlerini daha ölçülü ayırdetmek ve yabancı kaynak maliyetlerini vadeleri itibariyle alacaklı cari hesaplar, vadesiz tasarruf mevduatı ve vadeli mevduat olarak tesbit ederek, kaynak toplama politika ve çalışmalarına buna göre istikâmet verip ucuz para bulmağa çalışılmalıdır.

Sonuç olarak, sözünü ettiğimiz tedbirlerle ticaret bankalarının para maliyet ve randımanlarında bazı olumlu sonuçlar elde edilebileceğini ummaktayız. Ancak, elde edilecek imkânların hiçbir zaman önemli rakkamlar sağlayabileceğini sanmıyoruz. Çünkü;

— Mevduat faizlerine, belirttiğimiz yönleri dışında ilişmek, şimdilik mümkün değildir.

— Türkiye’de gerek ticaret bankaları gerek karma bankalar, kaynak ve hatta plâsman bakımlarından, masraflı olan perakende bankacılık niteliğinde çalışmaktadırlar. Banka işlemlerinin, bu minval üzere, gündengüne sayı ve çeşit itibariyle çoğalması ve çapraşık bir hal alması, banka masraflarının da, sürekli olarak artmasına yol açmaktadır. Rasyonelizasyon ve tasarruf tedbirlerine rağmen, banka masrafları, Türkiye’de işletmeciliğin rasyonelleşme kalibiyet ve gücü ve genel masraf seviyesi içinde oluşmaktadır. Bu itibarla banka harcamalarını da, optimal bir seviyeden aşağıya indirmek mümkün olamamaktadır.

Ancak ayırıcı faiz hesapları ile kısa vadeli kaynaklarla orta ve uzun vadeli kaynakların maliyet ve miktarları ayırtdedir; vadeli mevduatın celbine ve kasa bonolarının gelişmesine ve özkaynaklarla takviyesine çalışılırsa, orta ve uzun vadeli krediler için daha müsait maliyetli kaynaklar sağlayabilmek mümkün olacaktır kanısındayız.

Kredi faizlerinin yüksekliği konusunda yöneltilen eleştirilerde; banka hizmetleri ücretleri de faiz hadleri arasında mütalâa olunmaktadır. Bilindiği üzere, bankacılıkta hizmet ücretinin faiz ile bir ilişki-

si yoktur. Kredi işlemlerinde banka hizmetini gerektiren, gerektirmeyen işlemler vardır. Gerektiren işlemlerde banka hizmeti ücreti almak tabiidir. Her iki işlemde aynı oranda faiz almaksa, bir denge-sizlik olur. Ancak kredi işlemlerinin müteferri olan banka hizmetle-rinde indirimli özel bir tarife uygulamak kabildir ve adildir. Yalnız sun'î işlemlerle faiz gibi komisyon alarak, faiz oranını dolaylı yollar - dan arttırmamak esas olmalıdır.

Kredi masraflarını arttıran önemli bir unsur, banka muamelele-ri vergisi ile damga resmidir. Bu itibarla konuyu beraber tartışmak, faiz hadlerinde yapılacak herhangi bir indirimi aynen banka muameleleri vergisinde de, gereği kadar yapmak lâzımdır.

Sonuç olarak, faiz hadlerinin teşekkülünde ve gerekirse indirim-lerde, mevcut şartlarda, bankaların geniş etki ve imkânları olabileceği-ni mütalâa edememekteyiz.

Diğer taraftan, kredi faiz hadlerinin yüksekliğinden şikâyetçi olan Türk müteşebbis ve sanayicilerinin son zamanlarda sermaye arttırımı-na gitmeyerek banka garantisi ile % 12 - 13 faizli tahvilli istikrazda bulunmaları ve garantör bankaya verdikleri kefâlet komisyonları naza-ra alınırca, borç itfası için herhangi bir cebri istikraz olmadıkça, bizi; kâr hadlerinin bu oranda bir faizi karşılamağa elverdiği ve bu hadle-le bir sermaye piyasası oluşunca, faizler arasında denge de kurulabile-ceği yargısına götürmektedir.

Memleketimizde faiz hadlerinin reel ve dengeli olarak oluşması pa-ra ve sermaye piyasalarının teşekkülüne ve normal işlemesine bağlıdır. Henüz sermaye piyasası teşekkül eylememiş; sürekli olarak enflasyon baskısı altında bulunan Memleketimizde, faiz hadleri ile kanunî ihti-yatlar, daha ziyade enflasyonu frenleme aracı olarak kullanılmaktadır. Bu itibarla memleketin iktisadî ve malî durum ve politikasının, bugün-kü koşulları içinde, faiz hadlerinin indirilmesi ve yeniden düzenlenme-si, büyük önem taşımakta olup, etki ve sonuçlarının ne olacağı üzerin-de dikkatle durulacağı tabiidir. Faiz hadlerinin indirilmesi halinde, özel-likle ticarî kredilerde, kredi istek ve baskısının bir hayli artacağı da bir gerçektir.

İzlenecek faiz politikasında, kredi ve plâsman siyasetinin gözönün-de bulundurulacağı tabiidir. Ticarî kredi isteklerini harekete getirecek, kaynakları bu alanda yoğunlaştıracak nitelikte olan ticarî kredi faizle-rinde indirim yapmakta yararlılık ve gerek düşünülemez. Ancak, ban-kacılık alanında öngörülen tedbirler uygulanarak elde edilecek imkân-larla, spekülâtif mahiyette olmayan gerçek ve yararlı ticarî işlemlerde

mümkün olabilecek düşük bir indirim yapılması düşünülebilir. Büyük mevduat tortularını, vadesiz tasarruf sandığı mevduatının bu nitelikteki belirli miktarını, orta vadeli kredilerle, teşviki öngörülen sanayi kolları ve ihracat finansmanına kanalize ederek, bankaların kaynakları ile indirimli faiz uygulanan sözkonusu finansman alanlarına imkânları oranında katılmaları da, bir çeşit faiz indirici eylem olarak mütalaa edilebilir.

Böylece hem bankaların bu alanda imkânları kullanılmış ve hem de aslında bankacılığımızın muhtaç olduğu rasyonelizasyon ve tekâmül tedbirleri alınmış olacaktır. Ancak sözkonusu tedbirleri almak tabiatıyla kolay değildir; hatta güçtür. Hükümetlerin benimsemesi ve herşeyden önce, ticaret bankacılığımızın büyük ve güçlü bankalar haline getirilmesiyle kabil olabileceği kanısındayız.

Türkiye’de bankacılığın yapısı ve sorunları üzerinde; 1 — Türk banka sistemi, 2 — Bankalarımızın kaynak ve plâsman güçleriyle kredi siyaset ve uygulamaları, 3 — Bankalarımızın karşılaştıkları riskler ve banka emniyeti konularını önceki yazılarımızda incelemiştik. Bu yazılarımızı şöyle sonuçlamak ve özetlemek istiyoruz.

Geniş anlamda bankacılık; kredi piyasalarından hisse senetleriyle sermaye toplamak, tahvil çıkarıp veya tevdiat kabul edip borçlanmak, merkez bankası imkânlarından yararlanmak suretiyle çeşitli kaynaklardan fon toplamak ve bu fonları; türlü iktisadi teşebbüs ve faaliyetlerin işletme ve yatırım sermayesi noksanlarını tamamlamak üzere kısa, orta ve uzun süreli krediler ve malî muamelelerle bu alan ve işlemlere yatırmaktan ibarettir. Bu itibarla bankaların faaliyetlerini genel bir sermaye ve kredi aracılığı olarak tanımlayabiliriz.

Bankacılığın esas ve amacı; sermaye ve kredinin, kaynak ve plasmanlarının emniyetini sağlamaktan ve değerlendirmekten ibarettir. Başka bir deyişle, bankayı riske sokmamak, krediyi lehdarına ve millî ekonomiye yararlı kılmak ve özet olarak memleket ekonomisine emniyet içinde hizmet eylemektir. Bankacılık mevzuat ve sisteminin, teşkilât, işletme ve idarenin amacı da; belirtilen hedeflere ulaşmağı sağlayabilmektir. Bankacılıkta bu amaç ve hedefleri sağlayıcı faktörlerin temelini; çalışılan piyasanın düzenli ve başarılı olması ve millî ekonomi siyasetinin memleketi kalkındırmağa yeterli nitelikte bulunması olarak özetleyebiliriz.

Bu açıdan Memleketimizin duruma bir göz attığımız zaman; henüz çalışılan piyasaların normal bir düzen ve emniyet içinde bulunmadığını, iktisadî plân ve siyasetlerin, millî ekonomiyi kalkındırıcı, geliştirici

bir düzeye ulaşmamış olduğunu müşahede etmekteyiz. Bununla beraber, millî bankacılığımızın bugün ittifakla eleştirilen yönlerini düzeltici bir reform hareketine başvurmanın zorunluğ u kanısındayız. Böyle bir reformda bankalarımızın ileri sürülen çeşitli sorunlarının başında, Memleket ekonomisine, kalkınma ve gelişmesine yararlı selektif bir kredi ve plâsman politikasının izlenmesi gelir. Bu itibarla kaynakları gayri tabii olarak ticarî sektörde yoğunlaştırmayan ve öteki sektörlerle kanalize edebilen ve her sektörde yararlı iktisadi faaliyet ve teşebbüs- lere öncelik tanıyan ucuz kaynak sağlayabilen bir sistem, teşkilât, işlet- me ve idare esastır. Bu bakımdan, gerek özel gerek kamu sektöre giren küçük bankalarımız, birleştirilerek, büyük ve güçlü sayılı bankalar sis- temine çevrilmeli ve bağlanmalıdır. Böylece bankalararası gayri tabii rekâbeti kaldırmak, kaynak, plâsman ve hizmet faaliyetlerinde tam bir iş birliği sağlamak; gayri tabii rekâbetin doğurduğu sermaye israfını ve verimsiz harcamaları önlemek, iktisadi ve rasyonel bir yönetim kur- mak, reformun başta gelen esasları olmalıdır.

Bu münasebetle kamu sektörü bankalarından işletmecilikle birlik- te tevdiat ve ticaret bankacılığı de yapan bankalarımıza, alınan bir ka- rar dolayısıyla yeniden değinmek istiyoruz. Kamu iktisadi teşebbüsleri karma komisyonunun; Sümerbank, Etibank ve Denizcilik Bankasının bankacılık faaliyetlerine devam eylemelerinde fayda olduğuna karar vermiş olduğunu, gazetelerden öğrenmiş bulunuyoruz. İşletmecilikle bankacılık faaliyetinin çelişmesiyle beraber herbirinin; mahdut sayı- daki şubeleri ile güçlü birer tevdiat bankası haline gelmesi ve yeterli kaynak yaratması düşünülemez. Bu itibarla alınan kararda isabet gör- müyoruz. Bizce bu bankaların, aralarında iştirâk halinde, kendileriyle birlikte iktisadi devlet teşekküllerinin kısa ve orta vadeli kredi ihtiyaç- larını karşılamak amacıyla, özel sektöre paralel; Devlet Kredi Banka- sını kurmaları ve bankacılık faaliyetlerinin bu bankaya devredilmesi, en uygun bir çözüm yoludur. Yeni bankanın şubelerini de arttırarak güçlü ve büyük bir mevduat bankası yaratması mümkündür. Böylece bu alanda duyulan bir ihtiyaç karşılanmış; memleket ekonomi ve en- düstrisine gerçek bir hizmet iyi bir şekilde yapılmış olur.

ÇEK KULLANILMASI DAVASINDA NEREDEYİZ? VE YURT İÇİ SEYYAH ÇEKLERİ UYGULAMASI

Necdet DURAKBAŞA

Çek kullanılmasının geliştirilmesi davası yayın hayatına girişinden bu yana bu Derginin belli başlı amaçlarından biri olmuş; mesele çeşitli yönleriyle ele alınmıştır: Dış ülkelerdeki tatbikat, Yurdumuzda karşılaşılan güçlükler, bu güçlüklerin yenilmesi çareleri hakkında belirli teklifler, bu işe önayak olacak kurumlar işaret edilmiştir (*).

Çek kullanılmasının önemi ve bankalarımızdaki mevduat artışına olabilecek büyük etkileri ve bu imkânın iktisadî gelişmemizde bir «itici güç» olarak değerlendirilmesi gereği ileri sürülmüştür. (**).

Nihayet, çek tedavülünün bu kadar yaygın olduğu dış ülkelerde bu sistemden daha ileri ödeme kolaylıklarına (kredi kartları) geçildiği ve bunların işleyiş tarzı, yapılan çevirilerle gösterilmek istenmiştir (**).

Öteyandan, Kalkınma Plânı 1966 Programında ilk kez, «çekle ödeme sisteminin geliştirilmesi» zorunluğuna dokunulmuş, bu amaç İkinci Beş Yıllık Plâna alındığı gibi 1968 Yılı Programında Para - Kredi Po-

(*) Durakbaşa, Necdet: «Çekle Ödeme Sisteminin Geliştirilmesi İmkânları», Cilt 1, Sayı 3.

Dreze, Jacques : «Banka Mevduatı ve Çek Kullanılışı», Cilt 1, Sayı 4, Çeviri.

Dr. A. Aysan, Mustafa: «Yurdumuzda Çek Kullanılması Nasıl Daha Yaygın Hale Getirilebilir?», Cilt 1, Sayı 5.

Dr. A. Aysan, Mustafa: «Çek Tedavülü Üzerine Bir Vak'a Etüdü», Cilt 4, Sayı 10.

(**) Prof. Dr. Hatiboğlu, Zeyyat: «Mevduatı Nasıl Artırabiliriz?» Cilt 1, Sayı 3.

(***) Karsten C.F.: «Transfer Sistemleri: Gelişme, Çeşitleme ve Makineleşme», Cilt II, Sayı 6, Çeviri.

Dominique de la Fourniere: «Çek Kartı Sistemi İngilterede Olduğu Gibi Fransada da Uygulanabilir mi?», Cilt IV, Sayı 4, Çeviri.

(****) I. Beş Yıllık Kalkınma Plânı 1966 Yılı Programı, Sahife 355, Devlet Plânlama Teşkilâtı Yayınları.

II. Beş Yıllık Kalkınma Plânı 1968 Yılı Programı, Sahife 31, 12/Aralık/1967 tarih ve 12774 sayılı Resmî Gazete.

litikası - Tedbirler bölümünde «çek kullanımını teşvik edecek mevzuatın düzenlenmesi» öngörülmüştür.

Bu vesile ile yine ötedenberi çek tedavülünün geliştirilmesi konusunda Dergide üzerinde ısrarla durulan bir görüşü hatırlatmak isteriz. Bu görüş; Yurdumuzda çek tedavülünü teşvik edecek mevzuatın geliştirilmesini faydalı bulmakla birlikte, asıl önemli olanın, halka ve özellikle bankalara bu alışkanlığın yerleştirilmesi olduğunu savunmaktadır. Daha kısa ve açık ifade gerekirse; burada asıl görevli, sorumlu olanlar; bu sistemi uygulayacak olan Bankalarımızdır. Çünkü, ortak gayretleriyle halkı eğitecek, alıştıracak olanlar onlardır. Oysa ki, çek tedavülünün yaygınlaştırılmasından en çok faydalanacak olanlar da onlardır. Ama, ne Bankalarımızdan bir ses çıkmakta, ne Bankalarımızın Birliği bu konuda önyak olmakta ve belki bu güne kadar ne de Hükümet (Maliye Bakanlığı) bu sorunun tetkik ve çözümünü kesinlikle Bankalarımızdan talep etmiş bulunmaktadır. Demek ki mesele halâ ortadadır ve üstelik modern dünya çeki dahi bir yük sayıp «çeksiz bir cemiyete» (*) giderken çözülemeden durmaktadır. Acaba, biz bu merhaleyi geçmeden daha üst merhalelere atlamayı mı hesaplamaktayız!

Bu arada, bazı bankalarımızda konuya gittikçe artan bir ilgi gösterildiğine dair âlâmetlere de değinmek istiyoruz. Gerçekten, İş Bankası konunun önemine bir raporda (**) eğilmiş ve nihayet bu alanda bir adım olmak üzere, geçen yıl «Yurt İçi Seyyah Çekleri» ni ihdas etmiştir. Çekler, 50, 100, 500 TL. lık kupürler halinde çıkarılmıştır. Bankada mevduatı olan müşterinin mevduatından bloke edilmek veya mevduatı yoksa, çek tutarı kadar bir parayı bankada bloke tutmak suretiyle bu çekler verilmektedir. Seyyah Çeklerindeki esas çerçevesinde, çek yaprağı üstü bankada müşteri tarafından imzalanmakta çekle ödeme yapılırken, çek nakde çevrilecek ise banka gişesinde veya lehdara ödenecek ise, lehdar huzurunda imzalanarak üzerinde mevcut imza ile sonradan atılan bu imzanın uygunluğu aranmaktadır. Ancak, bu gibi çeklerin kabul edileceği lehdar müesseseler, her banka şubesi ile anlaşma yapılarak tesbit edildiğinden, sayılıdır.

Banka, seyyah çeklerinin kullanımını teşvik amacıyla çek satışlarından cüz'i bir komisyon almakta, icabına göre bir komisyon alınmaması hususunu da idarecilerin takdirine terketmiş bulunmaktadır.

Bu konuda bakınız:

(*) Adams, E. Sherman: «Amerikan Bankacılığının Gelişimi», Cilt 4, Sayı 2, Çeviri.

Ağanoğlu, Ali Şakir: «Amerikan Bankacılığında Yenilikler», Cilt IV, Sayı 5.
Dr. A. Aysan, Mustafa: «Amerikadan Mektuplar» Cilt 4, Sayı 6.

(**) Mevduat Hakkında Rapor, T. İş Bankası Yayınları, 2/Ağustos/1966.

(5.000 TL. ya kadar olan çeklerden komisyon alınmadığı ifade edilmiştir).

Ancak, sistem yeterli rağbeti görmemiştir. Çünkü;

1) Gereği kadar reklâm yapılmamıştır.

2) Mevduatın bloke edilmesi mudi için avantajlı olmayan bir durumdur.

3) Çeklerin kabulü, bankanın kendi şubeleri dışında, ancak anlaşmalı bazı müesseselerce mümkün olmaktadır.

4) Banka teşkilâtı da muhtemelen çek tatbikatını yeterince benimseyememiştir.

Bu hali ile seyyah çeklerinin ancak bir yerden bir yere para naklinde kolaylık sağlayabileceği ortadadır. Ve bu uygulamanın «çek tedâvülünün geliştirilmesi» çabasıyla olsa olsa dolaylı bir ilişkisi görülebilir. Fakat şüphesiz yine de bir adımdır ve müşteriye hizmettir.

T. Ticaret Bankasının 1958 yılında «provizyonlu çek» ihdası gayreti de, -adım yeteri kadar cesaretle atılmadığı ve diğer bankalarla ortaklaşa yapılmadığı için- (*) sonuçsuz kalmıştı.

Bu gün dert, belirli çözüm yolları ile birlikte hala ortadadır. Üzerine eğilmek bankacılarımız, bankalarımız ve Bankalar Birliği için ih-mâl edilemeyecek bir görev teşkil etmektedir.

(*) Durakbaşa, Necdet : «Çekle Ödeme Sisteminin Geliştirilmesi İmkânları», Cilt 1, Sayı 3.

banka

**meslek
ve fikir
dergisi**

IV.

**Cildi Ciltli
Olarak**

Fiatı : 40.— T.L.

Dergi Adresinden Temin Edilebilir.

P. K. : 769 — Karaköy - İSTANBUL

DÜNYADA VE BİZDE REKLÂMCILIKTA GELİŞMELER

Dr. Nezih H. NEYZİ

Milletlerarası Bir Bakış

Otuz altı memlekette reklâm etüdüleri yapan Milletlerarası Reklâm-cılık Derneği (International Advertising Association) 1966 senesi için ilginç rakamlar vermektedir. Millî gelir ile kıyaslandığı zaman reklâm yatırımı yapan memleketlerin en başında Birleşik Amerika ile İsviçre gelmektedir. Her iki memlekette millî gelirlerinin % 2,6 sını reklâma sarfetmektedirler. Onlardan sonra Finlandiya ve Almanya % 2; Avusturya % 1,78; Kanada % 1,7; İsveç % 1,6; Avusturalya ve İngiltere % 1,5; Danimarka % 1,4; Hollanda % 1,39; İspanya % 1,37; Japonya % 1,36; Portekiz % 1,3; İtalya % 1,15; Belçika % 1,1; Meksika % 1,05 ve Arjantin ile Venezuela % 1 olarak gelmektedir. Sanayii gelişmiş olan Fransa millî gelirinin ancak % 0,93'ünü sarf etmektedir. Reklam masraflarına miktar olarak bakacak olursak şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır.

	Millî Gelir	Reklâm Yatırımı	MG/Reklâm %
U.S.A.			
Milyon dolar	621.000	16.601	2,6 %
İsviçre			
Milyon frank	50.090	1.350	2,6 %
Almanya			
Milyon mark	362.100	13.400	2,00%
Finlandiya			
Milyon mark	21.869	444	2,00%
Avusturya			
Milyon şiling	196.100	3.495	1,78%
Kanada			
Milyon dolar	43.100	766	1,70%
İsveç			
Milyon kron	110.478	1.850	1,60%

	Milli Gelir	Reklâm Yatırımı	MG/Reklâm %
Avustralya			
Milyon dolar	18.100	287	1,50%
İngiltere			
Milyon sterling	28.279	549	1,50%
Danimarka			
Milyon kron	75.217	1.400	1,40%
Hollanda			
Milyon florin	62.000	862	1,39%
İspanya			
Milyon peceta	1.171.000	16.000	1,37%
Japonya			
Milyon yen	27.715.998	383.098	1,36%
Portekiz			
Milyon eskudo	88.814	1.200	1,30%
İtalya			
Milyon liret	29.400	334	1,15%
Belçika			
Milyon frank	670.200	7.414	1,10%
Meksika			
Milyon pesos	246.200	2.600	1,05%
Arjantin			
Milyon pesos	4.043.000	44.500	1,00%
Venezuela			
Milyon bolivar	31.200	358	1,00%
Fransa			
Milyon frank	376.000	3.520	0,93%
Türkiye			
Milyon lira	59.944	194	0,32%

1966 yılından beri ticarî reklâmlar yukarıdaki tabloya nazaran asgarî % 50 artmıştır. (bilhassa radyo ve sinema sahası çok çabuk gelişmiştir). Fakat gene milli gelirimize kıyasla çok düşük bir hisse alabilmektedir.

Bizde reklâmcılıkta gelişmeler

Son, on sene içinde Türkiye reklâmcılık piyasası geniş gelişmeler kaydetmiştir. Bilhassa TRT idaresinin ticarî reklâm kabul etmesi reklâmcılık piyasasında yeni bir çığır açmıştır. İstanbul, Ankara, İzmir Çukurova ve Erzurum radyolarının reklâmları her sene artmaktadır.

Radyo reklâmları başladığı zaman basında bir heyecan olmuş ve reklâmların radyoya kaymasından dolayı basında reklâm azalacağı zehabı uyanmıştır. Halbuki durum böyle olmamış, gazete ve mecmualarda reklâm miktarı eskisine nazaran artmıştır. Şimdi televizyondan aynı şekilde korkulmaktadır. Halen esas reklâm mecralarını teşkil eden radyo, gazete, mecmua, sinema, afiş, ışıklı reklâmlar ve hoparlörler

hakkında bugünkü durumu bir inceleyelim. Reklâm ile ilgili hediyeelik eşyalar konusu mevzuumuzun dışında kalmaktadır.

Radyo

Memleketimizde İstanbul, Ankara, İzmir, Çukurova ve Erzurum radyoları esas reklâm mecraları olarak çalışmaktadır. Bunlardan İstanbul ve Ankara radyoları reklâm bakımından en müessir olanlardır. Zira memleketin büyük nüfus kütleleri tarafından dinlenmektedir. Radyo sahibi olan ailelerin adedi gittikçe artmaktadır. Şehirlerde bilhassa aylık geliri 1000 lira civarında olan ailelerde yüzde yüz radyo bulunmaktadır. Radyo reklâmları ilk başladığı dönemde birden çok dikkat çekmiş ve dinleyici kütle tarafından çok beğenilmiştir. Fakat zaman geçtikçe radyo programlarında sıkışıklık artmış ve millette de bunlara karşı tepki belirmiştir. Şimdi en çok beğenilen programlar tiyatro veya hikâye şeklinde olanlardır ve dolaylı reklâmlardır. Radyo reklâm - larını aşağıdaki şekilde bir tasnife tabi tutabiliriz:

A. Reklâm Geçitleri

- a. Özel programlar
- b. Yarı özel programlar
- c. Kollektif reklâm programları

B. Direkt Spotlar

Yukarıdaki radyo reklâm çeşitleri arasında en akılda kalanlar söz ile melodiyi meczedebilen programlar olmaktadır.

Radyo reklâmlarında ne kadar çok defa bir firma ismini hatırlatırsa akılda kalma nispeti de o derece yüksek olmaktadır. Tabii burada masraf ve bütçe meselesi ortaya çıkmaktadır. Radyoda bir kelime reklâm şirketleri tarafından 40 lira ile 15 lira arasında kabul edilmektedir. Halen radyo reklâmcılığında sabit bir ücret sistemi konulamamıştır. Kelime başına ödenen ücretler değişmektedir. Yapılan reklâm - ların hazırlanması, kalitesi, radyoda istenilen zamanın elde edilmesi gibi muhtelif faktörler fiatları etkilemektedir.

Şubat ayında 13 sanayi ve hizmet kolunda 4 muhtelif mal veya hizmet çeşidi radyo reklâmını kullanmış ve hep birden yalnız İstanbul ve Ankara radyolarında 4099 defa ismini duyurmuştur. Geniş reklâm kampanyası yapan bankalar, yağlar, yıkama mamûlleri vesairenin yanında bir de bölge reklâmı yapan dükkânlar, eğlence yerleri vs. bulunmaktadır. Bunlarla beraber 29 günlük Şubat ayında Ankara ve İstanbul'da takriben 5.600 kelime zikredilmiştir. Bu miktarın 2900 ünü İstanbul ve 2700 ünü Ankara olarak alabiliriz. Demek ki Şubat ayında dinleyiciye günde 100 defa bir mal veya hizmet türü hatırlatılmıştır. Tabiatile vasat

dinleyici bütün programlarda radyosunun başında olmadığından bunların ancak bir nisbetini duymaktadır. Dinleme adetleri erkek ve kadın olarak ve haftanın iş günleri, cumartesi ve pazar olarak değişmektedir. Yaptığımız araştırmalara göre yaş, gelir durumları ve mesleklere göre de dinleme adetlerinde değişiklikler görülmektedir. İstenilen tip müstakbel müşteriye ulaşabilmek ve bir tesir icra edebilmek için sadece radyoda reklâm vermek kâfi gelmemekte; bu kelime ve müzik rekâbeti arasından sıyrılarak kendini duyurmak ve hatırlatmak oldukça girift bir mesele olmaktadır.

Gazete ve Mecmualar

Sanayinin gelişmesine paralel olarak gazete reklâmları da artmaktadır. Meselâ 1967'de tekstil firmaları reklâm kampanyalarına girişmiş ve 4.210.000 liradan fazla para harç etmiştir. İlerde, şimdi pek az reklâm yapan meselâ döşeme fabrikaları, hazır elbise mağazaları ve başka müstehlik mamûlleri imalâtçıları gazete reklâm piyasasına büyük miktarda katılabileceklerdir. 1967 senesinde yalnız 25 hizmet ve sanayi kolu gazete ve mecmualarda 43.200.000 liradan fazla reklâm parası sarfetmişlerdir.

Yekûn gazete reklâm ve ilânları (resmî ilânlar hariç) 1967 senesinde 100 milyon lirayı aşmıştır. En mühim kolları şu şekilde sıralayabiliriz:

Bankalar	13.270.060	TL.
Buz dolapları	5.032.658	TL.
Tekstil	4.210.416	TL.
Lâstikler	3.065.014	TL.
Deterjanlar	1.731.452	TL.
Yağlar	1.731.452	TL.

Verdiğimiz rakamlar İstanbul, Ankara, İzmir ve İzmit'te çıkan 14 gazete ve 8 mecmua içindir. Bu gazete ve mecmualar bütün tirajın % 90'ına tekabül etmektedir.

Demek ki yukarıda bahsedilen 6 işigâl sahası reklâm masraflarının % 15'ini kapsamaktadır. Halbuki 1966 yılında tekstil firmalarının reklâm bütçeleri ilk altılar arasında gözükmeyecek kadar zayıftır. Bir yılda 2 milyon lira sarfetmeye namzet daha en aşağı 6 sanayi ve hizmet konusu mevcuttur. Bunlar sırası ile sabunlar, radyolar, havayolları, alkolsüz içkiler, çamaşır makineleri ve petrol şirketleridir. Şimdi hiç reklâm yapmayan tekel maddelerinden sigara ve içkilerde de rekâbet başlayacak olsa, derhal bu çap kampanyalara girişebilirler.

Bölgelere göre gazete okuma nisbeti değişmektedir. Okunan gaze-

telerde keza bölgelere göre farklar olmaktadır. Meselâ gazete okuma nispetlerini büyük şehirlerde şöyle sıralayabiliriz.

	Okuyanlar %	Okumayanlar %
İstanbul	86,0	14,0
Ankara	91,4	8,6
İzmir	85,2	14,8
Adana	71,8	28,2
İzmit	83,8	16,2
Adapazarı	90,0	10,0
Bursa	90,8	9,2
Balıkesir	85,9	14,1

Şehirlerde gazete okuma nispetleri oldukça yüksektir. Hatta kazalarda (Marmara bölgesinde 10 kazada) gazete okuma nispetinin %85 olduğu görülmüştür.

Tahsil durumu, gelir ve meslek gruplarına göre okuyucu kitleleri değişmektedir. Etüdlerimize göre farklı bölgelerde gazetelerin okunma nispeti aşağıdaki sırayı arz etmektedir.

İstanbul	%	Ankara	%	Çukurova	%
Hürriyet	76,7	Hürriyet	59,4	Hürriyet	74,7
Milliyet	28,6	Milliyet	28,5	Akşam	25,6
Cumhuriyet	17,2	Akşam	28,3	Milliyet	20,9
Akşam	14,9	Cumhuriyet	25,0	Son	15,6
Tercüman	14,4	Tercüman	14,0	Tercüman	13,1
Son	7,2	Ulus	7,8	Cumhuriyet	12,5
Son Havadis	4,0	Son Havadis	5,6	Son Havadis	10,9
Yeni Gazete	3,0	Son	5,5	Adalet	3,3
Yeni İstanbul	1,4	Dünya	3,1	Ulus	2,5

Marmara	%	Ege	%
Hürriyet	68,1	Hürriyet	56,7
Milliyet	21,6	Yeni Asır	33,7
Tercüman	20,3	Milliyet	23,7
Cumhuriyet	16,7	Tercüman	16,6
Akşam	8,9	Cumhuriyet	16,2
Son	6,7	Son	9,4
Son Havadis	6,2	Akşam	7,5
Hakimiyet	4,2	Son Havadis	4,0
		Demokrat İzmir	4,0

NOT: Etüdler 1967 senesi içinde muhtelif devrelerde yapılmıştır. Marmara Bölgesi, Bursa, Adapazar, Kocaeli ve Balıkesirdir. Çukurova; Adana, Mersin, İskenderundur. Ege; İzmir, Aydın, Manisa ve Denizlidir.

Okunan ilk dokuz gazetenin bölgeler itibarile nispetlerinin nasıl değiştiğini yukarıki tablo bize vermektedir. Her bölgede ilk beş gazete herhalde Hürriyet, Milliyet, Tercüman, Cumhuriyet ve Akşamdır. Fakat bunlar hiçbir zaman (Hürriyet müstesna) aynı sırada değildir. Bazen de mahallî bir gazete başa geçmiş ve Hürriyet'den sonra ikinci

mevkii alabilmiştir. Bu gazetelerde okunan kısımlar, akılda kalan reklâmlar çok teferruatlı hususlar olduğu için bu makale çerçevesine almaya imkân olmamıştır.

Mecmualarda okuma nispetleri daha düşüktür; fakat okuyanların gelir durumları daha yüksektir. Aynı bölgelerde mecmua okuma nispetleri şöyledir:

1	Ankara	% 54,4
2	İstanbul	% 42,6
3	Marmara	% 43,2
4	Ege	% 38,2
5	Çukurova	% 29,6

Okuma nispetlerinin en çok Ankara'da olduğu ortaya çıkmaktadır. Ondan sonra İstanbul ve Marmara gelmektedir. Ege'den sonra Çukurova'da büyük bir düşüş vardır, fakat Akşam gazetesinin Çukurova'da ikinci gelmesi dikat çekici bir husustur.

Sinema

Sinema reklâmcılığı bir kaç yıldanberi ehemmiyet kazanmıştır. Hariçten filimler getirilerek gösterildiği gibi reklâm şeritleri de getirilmekte fakat yerli olarak da ilgi çekici reklâm şeritleri yapılmaktadır. Gün geçtikçe sinema reklâmcılığı da bir tekâmül olmaktadır. Sinemaya gitme nispeti de oldukça yüksektir. Gelir miktarı düştükçe sinemaya gitme nispeti de azalmaktadır. Mevsime göre sinemaya gitme nispetleri çok değişmektedir. Okuma ve radyo dinleme gibi yeknesak olmadığından yukarı tablolara mümasil rakkamlar vermek şaşırtıcı olabilir. Fakat reklâm filimlerinden hoşlanma durumu ilginçtir. Sinema reklâmlarından hoşlanma nispetleri bölgelere göre şöyledir:

1	Marmara	% 67,7
2	Çukurova	% 66,1
3	Ege	% 62,2
4	İstanbul	% 59,0
5	Ankara	% 46,4

Afiş, Işıklı Reklâm ve Hoparlör Reklâmları

Afişler en eski bir ilân türüdür ve bizde müstehlik mamülleri ve sinema - tiyatro ilânları olarak kullanılmaktadır. Bu gibi ilânların etkisi daha ziyade sokağa çıkan erkekler üzerinde görülmektedir. Afişlerin gelişmiş şekli büyük duvar ilânları ve işlek karayollarına konan levha ilânlardır. Bizde daha bu tür ilânlar yeni geliştiğinden fazla üstünde durup inceleme yapılmamıştır. Fakat ışıklı reklâmlar daha çabuk gelişmiştir. Bilhassa plâstik levhalardan yapılan ışıklı reklâmlar dikkati çekmektedir. Bu ilânlara da daha ziyade erkekler dikkat etmektedir.

Hoparlörler İstanbul ve Ankara dışında büyük şehirlerde bile kullanılan bir reklâm vasıtası olmuştur. Başka memleketlerde gelişmemiş olan bu usülden bizde çok istifade edilmektedir.

Televizyon

Hem göze, hem kulağa hitap eden televizyon en mütakâmil bir reklâm usuludur. Bizde yakında herhalde TRT televizyon reklâmı kabul edecektir. Reklâm müesseseleri şimdiden bu şekilde reklâmlar yapabilmek için hazırlık içindedirler. Televizyon yakında epey rekâbetli yeni bir ilân şekli olacaktır. Sinemaların gelişmesi ile tiyatroların azalmadığı görüldüğü gibi televizyon da reklâm bütçelerini arttıracak ve umumî reklâm masrafı büyüyecektir.

Reklâmcılığın Yeni Yönü

Reklâm millî sınırları aşmış ve ihracat veya turist çekmek için milletlerarası reklâmcılık ehemmiyet kazanmıştır. Hatta 1968'de Milletlerarası Reklâmcılık Derneğinin Berlin'de yapacağı 20. Kongrede «Memleketimizde daha fazla kâr için - Dış Reklâm» konusunu ele alacaktır. (Advertising Abroad - for more profits, at Home). Bizim de dahilde yaptığımız reklâmı bir nebze olsun dışarı götürmemiz lâzımdır. İhracatı arttırmak maksadı ile fındık için bir reklâm kampanyası yapılacağı duyulmuş fakat sonra arkası gelmemiştir. Mümkün mertebe döviz sarfetmeden harice sinema, broşür, mektup ve radyo ile reklâm yapmak kabildir. Bu tür reklâmlardan istifade etme yolları aramak ve reklâmı millî ekonomiyi geliştiren bir araç olarak kullanmak lâzımdır.

Sizin Bankanız

Memleketin her köşesinde hizmetinizdedir.

(Basın : 28408-A-21630)

BANKALARDA PARA VE KREDİ NAKLİNE ARACILIK İŞLERİ (*)

KREDİ MEKTUPLARI

— III —

Vedad ONUR

Muamelenin Mahiyeti

Kredi mektupları da, havale ve havale çeki gibi bankalarda para nakline aracılık eden bir hizmetin icra vasıtasıdır. Kredi mektubu ile banka, müessesenin diğer şubeleri veya muhabirleri ile münasebet - te bulunabilecek bir müşterisine, gerektiğinde o şube veya muhabirlerinden para çekme yetkisini verir. Mektubu veren banka, müşterisinin, nezdindeki tevdiatını veya kredisini karşılık tutarak, bunlara mahsuben diğer şube veya muhabirlerine ödeme yaptırır. Çoğunlukla mektup, tevdiat veya kredi sahibinin adına düzenlendiği gibi, borçlu olduğu parayı ödemek üzere O'nun alacaklısı adına da tanzim edilebilir.

Kredi mektubu ile yapılan ödemelerin müşteriler lehine açılmış kredilere dayanması halinde muamele, kredi işlerine müteferri bir banka hizmeti mahiyetini taşır.

Memleket içinde veya dışında seyahat etmek mecburiyetinde olan kimseler, kredi mektubu sayesinde, yanlarında para yerine bu mektubu taşıyarak gittikleri yerde aynı bankanın teşkilâtından kolayca para alabilirler. Bu imkânı havale ve çek muameleleri ile de elde etmek kabil ise de, kredi mektubu, özelliği itibariyle, bazı noktalardan bu işlemlerden ayrılmaktadır. Şöyle ki,

Havale ve çek karşılıklı iki şubeye inhisar etmek suretiyle beheme-hâl muhatap şubeden alınabilir. Müşteri, yolculuğunu uzatarak başka bir yerden almak ihtiyacında kaldığı para için yeni bir havale yaptır-

(*) Bu yazının «Havale, Havale Çeki - Çek Emri»ni inceleyen I ve II inci kısımları Banka Dergisinin Kasım ve Aralık 1967 sayılarında çıkmıştır.

mak suretiyle hem muamele bakımından fazla külfete katlanmak, hem de fazla komisyon ödemek zorunluğundadır. Diğer taraftan, havale mektubu gelmeden, gönderildiği yere baş vurursa parayı alamaz. Zira havale mektubu, çek'de olduğu gibi müşterinin eline verilmiye rek ödeyecek şubeye doğrudan doğruya gönderilir. Halbuki kredi mektubu müşteriye tevdi edilmek itibarıyla ibraz edildiği yerde kendisine tekiye yapılır. Öte yandan, çek'de müşteri, çek bedelini bir defada almak ve munhasıran üzerine çekildiği yerde kullanmak durumundadır. Kredi mektubunda ise bu mahzur da yoktur; bankanın müteaddit şubelerinden, hatta bütün teşkilâtından, parasından veya kredisinden lüzumu kadarını kullanmak suretiyle işi nisbetinde para çekmek seyyaliyetini müşteriye kazandırır. Bundan başka kredi mektubu, çek gibi, bir aylık vade ile de bağılı değildir. Buna mukabil, çekin ciro kolaylığı kredi mektubunda yoktur.

Kredi Mektubunun Nevi'leri

Kredi mektupları : 1 - Basit, 2 - Özel, 3 - Genel, olmak üzere üç nevi'dir. Basit mektuplar, bankanın yalnız bir şubesine hitaben tanzim edilen mektuplardır. O şubeden başka bir şubede geçerli değildir. Müteaddit şubeden para almak imkânını veren ve fakat alınacak şubeler belli olan mektuplar Özel mektupları teşkil eder. Genel mektuplar da bütün şubelerce ödenmek üzere tanzim edilir. Genel mektuplar daha ziyade devamlı hareket halinde olan ve gittikleri yerleri, vazifelerinin mahiyeti icabı gizli tutmak zorunluğunda bulunan müfettişlere verilir. Devlet daireleri müfettişleri bu mektupları göstererek buldukları yerlerin mal sandıklarından, banka ve ticarî işletmeler müfettişleri de o teşkilâtın şube ve ajanslarından mektupda belirtilen limitler içinde para çekebilirler.

Muamelenin Tabi Tutulacağı Esas ve Şartlar

Karşılıklar

Kredi mektubu almak isteyen kimsenin, mektubun ihtiva ettiği meblâğ kadar bankada ya tevdiatı veyahut lehine açılmış kredi hesabı olmalıdır. Ancak karşılığı başka birinin yatırmasına mukabil, karşılık sahibinin arzusuna göre mektubun gösterdiği bir kimse adına tanzim edilmesi de mümkündür. Karşılık tevdiat ise bunun, mektup muhtevâsına tekâbül eden kısmı bloke bir hesaba aktarılarak mektup hükümünün devamı süresince ödenmez. Borçlu cari hesap kredisinin karşılık tutulması halinde, mükerrer ve kredi üstü tekiye mahal vermemek üzere kredinin bloke edilmesi gerekir. Kredi mektubu almak isteyen kimsenin tevdiat veya kredi hesabı yoksa mektubun ihtiva edeceği azamî limit miktarında bankaya tevdiat yapması lâzım gelir.

Kredi Mektubunun Müddeti

Vadeli tevdiat ile karşılanan kredi mektuplarının müddeti, tevdiatın vadesini geçmemelidir. Vadesiz tevdiatta müddet, müşterinin talebine göre tayin edilir. Mektup borçlu cari hesap kredisi ile karşılanıyorsa müddeti, kredinin tasfiyesi için mukarrer tarihi aşmamalıdır.

Komisyon

Kredi mektuplarında müşteriden bir hizmet komisyonu alınır. Komisyonların, mektubun ihtiva ettiği meblâğa, mektuba dayanarak ödeme yapacak şube, ajans ve muhabirlerin adedine ve mektubun yürürlük süresine göre tayini esas olmakla beraber bu konuda, Banka Dergisinin Kasım 1967 ayı nüshasının 26 ıncı sahifesinin Havale Komisyonlarına ait kısmında belirtilen noktaların da gözetilmesi iktiza eder.

Mektubun Verilişi

Kredi mektubu almak isteyen kimse bankaya bir mektupla müracaat eder. Aynı zamanda taahhütname yerine geçen bu mektupda miktar, karşılık, müddet, ödenecek komisyon gibi hususlar ve kullanılmayan mektup komisyonu için uygulanacak işlem belirtilir. Bu müracaat üzerine karşılık alındıktan veya mevcut tevdiat veya kredi hesabı usulü dairesinde bloke edildikten sonra mektup tanzim ve imza karşılığında muamele sahibine tevdi olunur. Mektubun verilmesi üzerine ilgili şube -şubeler- keyfiyetten haberdar edilir.

Kredi Mektuplarının İhtiva Etmesi Gereken Unsur ve Şartlar

Kredi mektubunun ;

- 1 — Tanzim tarihini ve tanzim edildiği yeri,
  - 2 — Mektubun, üzerine çekildiği yeri (Yerleri),
  - 3 — Mektup hamilinin yani müşterinin adı, soyadı ile adresini ve imza örneğini,
  - 4 — Mektupla ödenecek paranın azami miktarı ile mektup hükmünün yürürlük müddetini,
- belirtmesi lâzımdır.

Mektuba Müstenit Ödemeler

Kredi mektubu üzerine ancak muhatap şube veya muhabirler ödeme yapabilirler. Muhatap şube ödeme yapabilmek için şu noktaları araştırmak mecburiyetindedir :

- 1 — Mektubun taşınması lâzım gelen şartlarda noksanlık olmamalıdır.

- 2 — Mektup, bizzat, adına düzenlendiği kimse tarafından ibraz edilmelidir.
- 3 — Mektubun müddeti dolmamış olmalıdır.
- 4 — İstenen paranın mektup limitini aşmamış olması lâzımdır.
- 5 — Mektubu veren şubenin ihbar yazısı gelmiş olmalıdır.

Bu son nokta, mektubun verildiği tarih ile ibrazı günü arasında, ihbar mektubunun keşideci yerden gelmesine yeter bir zaman geçmesine rağmen gelmemesi halinde önem kazanır. Yoksa normâl süre içinde yapılan ibrazlarda, ihbar mektubu gelmemişse tediye den çekinmek bankanın şeref ve itibarına uygun düşmez. Bununla beraber bu takdirde müşteriye hissettirmeden telefonla bilgi istemek faydalıdır.

İstenen paranın ödenebilmesi için müşterinin -hâmilin- kanunî ehliyeti haiz olması ve hüviyetini isbat etmesi lâzımdır. İflâsı haber alınmış olan kimseye de tediye yapılmaz.

İki nüsha makbuz mukabilinde ödenen para mektubun öbür safhesindeki veya arkasındaki özel hâneye, muamele tarihi de işaret edilerek, yazılıp yetkili memurlar tarafından imza edilir. Mektup müşteriye iade olunur.

Makbuzlardan biri carî hesap mektubu ile birlikte mektubu veren şubeye gönderilir. Diğer nüsha, tediye fişi ile beraber hıfzolunur.

Mektup muhtevâsının tamamını veya son bakiyeyi ödeyen şube veya muhâbir mektubu müşteriden alarak carî hesap mektubu ile birlikte keşideci şubeye gönderir. Bu şube de bunu, o tarihe kadar bildirilen ödemeler ile karşılaştırarak uygun gördüğü takdirde özel bir dosyada saklar.

Ödenen paraları gösteren muhatap şubenin carî hesap mektupları keşideci şubeye geldikçe, muhteviyatlarının, mektubun dayandığı tevdiat veya kredi hesaplarından mahsup edileceği tabiidir.

Kredi Mektubunun Hukukî Mahiyeti

Kredi mektupları Borçlar Kanununun «İtibar mektubu» na dair olan 399 uncu maddesi hükmü ile idare olunur. Madde şudur :

«İtibar mektubu vekâlet ve havale ahkâmına tabî olup onunla mürselünileyhe hadd-i âzam tayinine hacet kalmaksızın talep edeceği mikdarda nukud ve emsâli bir şeyin teslimi emr olunur. Verilecek şeyin hadd-i âzâmı tayin edilmediği takdirde itibar verilen kimse âşikâr surette âkidlerin vaziyetleri ile mütenasip olmyacak derecede fazla bir miktar talebinde bulunursa mürselünileyh mektup sahibine haber vermeye ve cevap alınıncaya kadar tediye-yi te'hîr etmeye mecburdur. İtibar mektubunun tezammun ettiği vekâlet ile mürselünileyhin mülzem olması muayyen bir meblâğ için kabul etmiş olmasına mütevakkıftır.»

Bu maddeye nazaran keşideci şube, vekilini yani kredi mektubuna muhâtap olan banka şubesini, mektubun hâmile olan üçüncü şahsa, kendi hesabına mektupda yazılı olan para ve benzeri şey'i ödemeye, aynı zamanda üçüncü şahsı da bu para ve benzeri şey'i tahsil etmeye mezun kılmaktadır.

399 uncu maddeye göre kredi mektubu hem vekâlet ve hem de havale hükümlerine tabi bir akittir. Diğer bir ifade ile, yazılı havale ile birlikde yapılmış bir vekâlet sözleşmesidir. Binaenaleyh, maddenin çözemediği hususlar için kanunun vekâlet ve havaleye dair hükümlerine baş vurmak gerekir. Havalenin hukukî bünyesini tahlil etmek maksadiyle Banka Dergisinin Kasım 1967 sayısında da belirttiğimiz gibi, kredi mektubunun muhatabı olan banka şubesi mektubu mutlaka ödemek mecburiyetinde değildir; bankadan mektup temin eden kimşenin menfaatlerini gözetmeye, bu sebeple de farazâ lehdârın malî aczini veya iflâsını haber almışsa tediye yapmıyarak mektubu veren şubeden talimat istemeğe mecburdur. Zira, kredi mektubu vekâlet'i mu-tezammındır.

Kredi mektuplarında âzamî bir had gösterilmesi şart olmamakla beraber mektubun hâmile, aşikâr surette âkidlerin durumları ile mütenasip olmayacak derecede fazla bir miktar istediği takdirde mürselî-nileyh -yani muhâtap şube- keyfiyeti mektup sahibine haber ver-meye ve cevap gelinceye kadar ödemeyi geciktirmeye mecbur tutulmuş-tur (Borçlar Kanunu Madde: 399/2).

399 uncu maddede kredi mektupları için âzamî had şart koşulmuş olmamakla beraber bankalar, verecekleri mektuplarda behemehâl bir had tayinini isterler.

Muhâtap şubenin, kredi mektubunun tezammun ettiği vekâlet ile mülzem olması, 399 uncu maddenin son fıkrasınca, belli bir meblâğ için kabul etmiş olmasına bağlıdır .Böylece mezkûr şube mektubu öde-yeceğini açık bir surette vaadetmeden önce, hatta mektup üçüncü bir şahsın zilyedliğinde bulunsa dahi, işbu vekâlet müvekkil tarafın-dan her zamanıptâl edilebilir. Fakat vekilin tediye vaadinden sonra müvekkil vekâleti geri alamaz. Mamafih tatbikatda tediyeleler, bahse-dildiği gibi bir kabul safhası geçirilmeden yapılıyor.

Kredi mektubu yazılı olmalıdır. Her ne kadar 399 uncu maddenin muhtevâsında böyle bir unsur yoksa da bu unsur «Mektup» kelime -sinde mündemiş olduktan başka ihtiva ettiği akdin mahiyeti de bunu gerektirmektedir.

Kredi mektubunun hükmü mektup sahibinin ölümü, ehliyetinin zevâli ve iflâsı ile son bulur (Borçlar K. Md: 397).

iyi plânlanan ve yürütülen
bir reklâm ve tanıtma faaliyeti
bir müessese için
masraf kapısı olmaktan çıkar;
karşılığını kat kat getirir.

BASIN İLÂN KURUMU

Cağaloğlu, Türkocağı Cad. no. 1. kat: 3
Telefon: 27 66 00 - 27 66 01. İstanbul

(Basın: 16637)

İKİNCİ BEŞ YILLIK KALKINMA PLÂNINDA YER ALAN DAHİLÎ FONLA SİGORTA SİSTEMİNİN İSLÂHI

Hayri BAŞER
(Şark Sigorta A. Ş.
Genel Müdürü)

A) II. Beş Yıllık Kalkınma Plânı 1968 yılı programının sigorta ile ilgili tedbirleri kısmında bulunan «Kamu kuruluşlarında uygulanan (Dahilî Fon) sisteminin ıslahı için Ticaret Bakanlığınca çalışmalara başlanacaktır» konusu, ilk nazarda yalnız kamu kuruluşlarını ilgilendirir gibi görünürse de, Sigorta Endüstrimizi ilgilendiren, hattâ onu çok yakından etkileyen bir konudur.

Evveleminde sigortacılığın tekâmül tarihine bakıldığında görülür ki ilk basiret (prévoyance) tedbiri, iş hayatında karşılaşılabilecek kötü ihtimâllere karşılık insanın, bir kenara az-çok götürü bir ihtiyat ayırıp saklaması suretinde kendi kendisinin sigortacılığını yapmasıyla başlamış, bilâhara bu münferit tedbirlerin yetersizliği anlaşılacak aynı muhataralara marûz kalanların, birleşerek kimin başına o cins muhatara gelirse uğradığı zararın aralarında paylaşılması suretinde kollektif dayanışma sistemine gelinmiş; böylece ilkin aralarında dayanışma (purement mütüel) sigorta şirketleri ortaya çıkmış, daha sonra bu kabil mahdut toplulukların da rizikolar arası ödeşme (compensation) mekanizmasını yeterli şekilde işletemediği görülerek, modern anlamdaki sigorta şirketleri vücut bulmuş ve bu sigorta şirketlerinin mümkün en büyük adet çoğunluğunu toplamakla sağladığı ameli faydalar ve teknik neticelere kazandırdığı istikrar görüldüğünden, (purement mütüel) şirketler de anonim şirketler gibi çalışan (à forme mutuelle) sigorta şirketlerine inkılâp etmiştir; ama anonim şirketlerdeki gelişmeye, bu gibi şirketler hiçbir zaman mazhar olamamıştır.

Hal böyle olunca, dahilî sigorta fonlarının terviç edilmesi ve rağbet görmesi sigortacılığın tarihî tekâmülü itibariyle ulaştığı son merhaleye itibar edilmeyip, dünya sigortacılığının tekâmül seyrine aykırı

istikâmette ilkel basiret tedbirine dönülmek olacağı meydandadır.

B) Dahili fonla sigorta, sigorta ihtiyacının, bizzat ihtiyaç sahibince karşılanması anlamına gelen, İngilizce «self insurance», Fransızca «propre assurance» denilen bir sistemdir.

İhtiyaç sahiplerini bu sisteme müracaata sevk eden sebepleri,

- a) Sigortalarını yaptıramamak,
  - b) Sigorta ücretlerini yüksek bulmak,
  - c) Sigorta şirketlerine güvenmemek,
- olmak üzere üç noktada özetlemek mümkündür.

Bu nedenleri memleketimiz açısından cevaplandırmak icap ederse hemen ifâde edilebilir ki, dahili fona başvuran müesseseler için,

- a) Ne sigortalarını yaptıramamak,
- b) Ne de sigorta şirketlerine güvenmemek bahis konusudur.

Zâten dahili fona gidilmeden önce bunların bütün sigorta ihtiyaçlarını karşılayan, sigorta şirketlerimizdir. Bugün de zamanla daha ziyade gelişmiş, güçlenmiş bünyeleriyle sigorta şirketlerimiz aynı hizmete daha büyük liyâkatla âmâdedir.

Dahili fona gidildiğinde küçük rizikoların dahili fonda bırakılıp tehlikeli ve büyük rizikoların yine de sigorta şirketlerimize verilmesine devam edildiği dikkat nazarına alınırsa, tehlikeli ve büyük rizikolarda itimat gösterilirken küçük ve önemsizlerinde gösterilmediği gibi bir garabet her halde vârit olmasa gerektir.

Sigorta ücretlerine gelince; gerek mükerrer sigorta inhisar kanunu, gerekse sigorta şirketlerinin murakabesine ait 7397 No. lı kanunun 28. maddesi gereğince, târifelere Ticaret Bakanlığı hâkimdir. Teknik icap ve ihtiyaçlara göre tenzili veya tezyidi tâdiller yapmakta ve yaptırmaktadır. Mer'î târifeler sâbit târife karakterini taşımakta olup, altında muamele yapılması sigorta şirketlerinin mâli bünyelerini zedeleyici, üstünde muamele yapılması ise sigortalılara zarar verici kabul edilerek yasaklanmıştır.

Genel târife ile bağdaşmayan önemli müessese ve rizikolar için ayrıca hususî fiyat tesbiti imkânı açılmıştır. Prim ve hasar neticeleri arasında görülecek nisbetsizlik ve adaletsizliklerin giderilmesi, hususî fiyat tesbit ettirilmek suretiyle imkân altına alınmıştır.

Hal böyle iken, son yıllarda kamu kuruluşlarının sigorta ihtiyaçlarını dahili fonla karşılamaları Yüksek Murakabe Kurulu raporlarında yanlış tefsir ve değerlendirme yüzünden özellikle tavsiye ve teşvik edil-

miştir. Sol akımlar da bu hareketi özel hukuk sigortacılığının kamulaştırılması hedefinin ilk basamağı sayarak alabildiğine körüklemiştir.

C) Yüksek Murakabe Kurulunun dahili fona gidilmesini teşvik ve tavsiye eden görüşü, verilen prim ve hasar istatistiklerine bakarak, sigortalarını bizzat müesseseler yaparlarsa daha kârlı çıkılacağı tahmini nine dayanmaktadır.

Gerçekte dahili fona müracaat eden kuruluşlarda hasar nisbetlerinin düşüklüğü, dahili fonlardan ödenmesi gerekli sık sık olan birçok hasarlarla, tâmir ve ikâmelerin genel giderlerden karşılanması ve tazmini gereken hasarlara mahsus hiç bir ihtiyat ayrılmamış olması ve bunlara ilâveten,

Trafik fonlarında mahkeme ilâmları ibraz edilmeden üçüncü şahısların marûz kaldıkları zararların ödenmemesi; hattâ mahkeme ilâmlarının infazında müşkülâtla karşılaşılması ve ödenenlerin de müstahder sürücülerden maaş tevkifatı yolu ile istirdadına gidilmesi gibi çeşitli sebeplerden doğmaktadır.

Bundan başka dahili fon tesis eden müesseselerde sigorta servisinde çalışan personelin masrafları, genel kadro, evrak ve kırtasiye masrafları genel giderler içinde mütalea edilerek bunlar, dahili fon maliyetine alınmamaktadır. Doğru bir neticeye varabilmek için istatistik ve rilerinin yukarıda arz edilen esaslar dairesinde hazırlanması icap eder.

D) Şimdi de dahili fonla sigorta sisteminin mahzurlarının neler olabileceğini aşağıda sırasıyla arz etmek isteriz:

1 — Dahili fon sistemi «bir sigortalanma» değildir. Fonlar, fiili karşılığı hazır tutulmadıkça sâdece bir rakam kaydından ibâret kalır. Dahili fonlara sâhip olanlar, bu fonlarını iç finansman ihtiyaçlarında kullandıkça muhasebelerinde bir pasif kalemi olarak görünmekte ve aktifte efektif karşılığı bulunmadığından, önemli hasar hallerinde hasar bedelinin ancak fondan mahsubu bahis konusu olmakta; kaybolan değerlerin çoğunlukla yerlerine ikameleri kaabil olamamaktadır.

2 — Müessesenin iyi farzettiği rizikoları dahili fona, kötülerini sigorta şirketlerine vermesi târifelerin yükselmesini intaç edecektir. Bir sigorta şirketinin elinde ne kadar geniş bir saha üzerinde çalışmak imkânı olursa, riziko o derecede dağılmış olur ve bunun neticesi de sigortalıya o derecede daha uygun prim tatbik edilebilir.

3 — Dahili fon, sigorta tekniğinden mahrum, reasürans imkânları olmayan ve genellikle kurulması ve yürütülmesi muayyen prensiplere bağlı bulunmayan ve sigortanın beynelmîlel karakteri ile bağdaşmayan bir karşılık niteliğindedir. Halbuki sigortacılığın temel esaslarından birisi de rizikoların reasürans yolu ile mümkün olduğu kadar dağıtılması olup, sigorta ancak reasürans tedbirleriyle yaşıyabilir.

Nitekim reasürans yokluğu sebebiyle dahili sigorta fonu ile sigorta ihtiyaçlarını karşılama denemeleri Ziraî Donatım Kurumunun ilk tatbikat devresinde bir kükürt hasarı, o tarihe kadar birikmiş olan fonu silip götürmüş; Denizcilik Bankasında da Edirne Şilebinin Manş yakınlarında batması ile dahili fon eridikten başka, geminin yerine konulması da mümkün olamamış; kezâlik Devlet Demiryolları (Muharrik ve müteharrik edevat sigortası) nı 1963 sonunda bırakıp dahili fona döndüğü 1964 yılında 7 adet çarpma ve raydan çıkma hâdisesi, sözü geçen İdareye yıllarca telâfi edemeyeceği 25 milyon civarında bir zarara malolmuştur.

Herhalde yukarıda belirtilen tatbikatın acı tecrübeleri gözönünde tutulmuş olarak İkinci Beş Yıllık Plânda Dahili Fon sisteminin ıslâhı öngörülmüş ve ıslâhtan, sayılan mahzurların izâlesi maksadı gözetilmiştir.

Devlet dahili sigorta fonunun ideal şeklini bulsa bile, bunun memleket gerçekleri yönünden mahzurları şunlardır:

1 — Sigortacılığımızın hâlen kullandığı, Ticaret Bakanlığınca tasdikli târifelerin mesnedini teşkil eden Türkiye prim istihsal hacminin önemli bir kısmı nâhak yere dahili fonlara çekilince mer'î târifeler kifâyetsiz kalacak, kifayetli hâle getirilebilmesi için târife nisbetlerini yükseltmek icap edecektir.

Târife arttırmaları vatandaşların aleyhine olarak sigortacılığımızın arzu edilen gelişmesini ve yayılmasını engelliyecektir.

Aksine dahili fon konuları özel hukuk sigortacılığının faaliyet alanına aktarılmış olsa, mer'î târifelerde ucuzluk sağlanarak sigortacılığımızın muhtaç olduğu gelişme ve ilerlemeye ve sigorta fikrinin memleketimizde yerleşip kökleşmesine hizmet edecek ve bu sâyede sigorta şirketlerimiz millî ekonomimize daha yararlı ve faydalı hâle gelebileceklerdir.

2 — Dahili sigorta fonlarının, reasürans mekanizmasından, sigorta bilgisi ve tecrübesi itibariyle mütehasıs elemanlardan mahrum ve sigorta şirketlerimizin tâbi tutulduğu sıkı murakabe dışında bulunmaları itibariyle tam bir teminat sistemi olamadıktan başka, devam ve bekaları şansa, tesadüfe bağlı kalacaktır.

3 — Dahili fona gitme tasarrufu Devlet için olduğu kadar, uzun seneler mâmelekini sigorta ettirip hiç hasar tazminatı almamış, Devlet dışındaki diğer tüzel ve gerçek kişiler için de misâl teşkil edebilir.

Böylece, sigortalanmaya Devletimizin öncü olması yerine, bütün medenî milletlerin itibar ettiği teminat sistemi terkedilerek sigortalanmama telkin edilecek ve ileri cemiyetlerin banka, borsa, sigorta gibi

üç esaslı dayanağından biri olan sigortacılığın red ve inkârı neticesini doğuracaktır.

Haddi zâtında sigortalı kim olursa olsun, muayyen bir müddette bir hasar ödenmemesi, bâdema hiç bir hasar ödenmeyeceği mânasına aslâ gelmez. Zarar olmuyor veya zarar ihtimâli az diye Devletin sigortadan sarfınazar etmesinin, çoğunluğu ile kaderciliğe inanarak hareket eden halkımız üzerinde yapacağı tesirler tamamen menfi olacak ve Devletin sigortaya inanmadığı düşüncesi geniş çapta yayılarak, özel sektör sigortacılığına olan itimat da zedelenecektir.

4 — Dahilî fon sistemi karma ekonomi prensiplerine, Avrupa iktisadî işbirliği memleketleriyle Ortak Pazar memleketlerinde uygulanan özel hukuk sigortacılık sistemine aykırı olduktan başka, Ortak Pazar memleketlerinin cihanşümûl ve asırlık sigorta şirketleriyle güreşmiye hazırlık devresinde olan özel hukuk sigortacılığımıza da zararlı olacaktır.

Bugünkü durumda özel hukuk sigortacılığımızın yıllık prim hasılatı, millî gelirin takriben % 3'ü kadar cüz'î ve Danimarka gibi küçük bir devlettekinin takriben ancak onda biridir.

Kaldı ki diğer memleketlerde de sigorta ihtiyaçlarının sigorta esasları ve tekniği ile ilgisi olmayan (dahilî fon) la karşılanması usulü, rağbet görmemektedir.

Hatta Rusya gibi, memleketimizle kıyaslanamıyacak büyüklükte imkânlaraya sahip komünist bir ülkede dahi, sigortalar sigorta tekniğine uygun olarak yapılmakta, dahilî fonla karşılanmamakta, Devlet sigorta teşkilâtının sigorta imkânlarını aşan miktarlar mutlaka reasürans yoluyla dünya piyasalarına dağıtılmaktadır.

Ayrıca, harice reasürans verilmesi, yalnız reasürans primlerinin döviz olarak ödenmesini icap ettirmez, aynı zamanda devredilen primler karşılığında komisyon ve tazminat hisselerinin ve hariçten karşılık primlerin teminine de imkân bahşeder.

Yukarıda belirtilen mucip sebeplerle, T. C. Emeklilik Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu, Ordu Yardımlaşma Kurumu faaliyet alanlarından geri kalan daralmış özel hukuk sigortacılığı çalışma sahasında dahilî fonla sigorta sistemine memleketimizde de rağbet edilmeyerek, sigortalıların ihtiyacının, münhasıran bu hizmeti yapmak üzere teşkilâtlanmış, her türlü teknik imkânlarla mücehhez ve en sıkı Devlet mura-kabesine tâbi özel hukuk sigorta şirketleri vasıtasıyla temin edilmesi hem millî ekonomimiz bakımından faydalı, hem de sigortacılığımızı garp memleketlerindeki seviyeye yükseltmeye hâdim olacaktır.

şişecamşişecamşişecamşişecamşişecam
şişecamşişecamşişecamşişecamşişecam
şişecamşişecamşişecamşişecamşişecam
şişecamşişecamşişecamşişecamşişec
şişecamşişecamşişecamşişecamş
şişecamşişecamşişecamşişe
şişecamşişecamşişecam
şişecamşişecamşiş
şişecamşişeca
şişecamşiş
şişec
cam
cam
cam
cam
cam
cam
cam
cam
cam
cam
şişeşişeş
şişeşişeşişeşiş
şişeşişeşişeşişeşişeş

camda önder

TÜRKİYE ŞİŞE VE CAM FABRİKALARI A.Ş.

Paşabahçe®. Çayirova®

İKTİSADÎ VE MALÎ KONJONKTÜR

Hazırlayan: Yıldırım KILKIŞ

İş Hayatı :

İş hayatında durgunluk genellikle devam etmektedir. Geçen devre sonundaki temennimize rağmen, yaz konjonktürünün tesirini değiştirecek devlet yatırım ve inşaat hareketlerinin gerçekleştirildiğine dair bir manzara görülmemektedir.

Ordu Yardımlaşma Kurumu'nun yeni ve büyük yatırım projelerinin yakında uygulanmaya başlaması ümit edilmektedir. Kalkınma Plânı, 1968 yılı uygulaması ile ilgili ve geçen yıldan kalan projelerin gerçekleşmemesi de iş hayatının durgunluğuna sebep olmuştur.

Hava şartlarının Nisan ayında da kötü gitmesi dolayısıyla, ziraatta olumsuz tesirler üzüntü vermektedir. İş hayatındaki durgunluğun Haziran ayının ortalarına kadar devam etmesi muhtemeldir.

Fiyatlar :

İş hayatındaki durgunluğun cüz'i de olsa tesiri fiyatlar umumî seviyesinde görülmektedir. İstanbul Ticaret Odasının 1968 Mart ayı Toptan eşya fiyatları indeksinde genel olarak 1968 Şubat ayına nazaran 0,1; 1968 Ocak ayına nazaran 0,4 gerileme vardır.

Toptan eşya gruplarına göre yapılacak bir mukayesede; 1968 in ilk üç ayında toptan eşya fiyatları indekslerinin seyri şöyledir:

	Ocak	Şubat	Mart
Gıda maddeleri	170,8	172,5	171,3
İptidaî maddeler	125,9	121,8	121,2
Madenler	200,6	199,2	199,0
Mensucat	150,5	149,4	148,0
İnşaat malzemesi	123,8	123,4	124,5
Mahrukat ve enerji maddeleri	189,2	189,1	189,1
Kimyevî maddeler	188,6	186,4	186,5
İthalât maddeleri	158,7	154,7	153,5
İhracat maddeleri	167,5	163,4	163,8

Görüldüğü gibi gıda maddeleri ve inşaat malzemesi hariç, diğer eşya gruplarında gerileme olmuştur.

Bu durumun içinde bulunduğumuz mevsim sebebiyle devam edeceği tahmin edilmektedir.

Para, Mevduat, Kredi Hacmi :

1968 yılının ilk iki ayı içinde tedavüldeki banknot miktarı ortalama 9.108 milyon TL. olmuştur. Bu rakam 1967 yılına nazaran 1.008 milyon TL., yani % 12,4 daha fazladır. Ancak bu miktarın vergi tahsilâtı dolayısıyla bu güne kadar azaldığı tahmin edilebilir. Piyasadaki likidite sıkıntısını arttıran bu durumun, kredi taleplerini arttırması normaldir. Nakit sıkıntısı dolayısıyla borçlarını vadesinde ödeyemeyen tâcirlerin bono vadelerini uzatmak veya peşin ödemeler için iskonto hadlerini yükseltmek yollarına başvurdukları görülmektedir. Bu durumun mevduat miktarına da tesiri olduğu söylenebilir. Nitekim banka mevduatındaki artış hızının son iki yıla nazaran 1967'de azalması da bu tesirin varlığını teyit etmektedir. 1968 yılı için kesin ifade de bulunmak halen mümkün değilse de son iki yıllık eğilimin devam edeceği tahmin olunmaktadır.

İş hayatının canlanması için devletin göstereceği gayretlerin, mevduat ve kredi hacimlerine dolaylı bir şekilde tesir yapması beklenir. Ancak önceki sayımızda da belirttiğimiz gibi Haziran'daki seçimlerin, devletten beklenen ve arzu edilen gayretlerin gerçekleşmesine engel olacağı anlaşılmaktadır.

Yatırımlar :

1963-1967 yıllarını kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânının yatırımlarla ilgili geçici sonuçlarına göre, bu dönemde toplam olarak 63,66 milyar TL. lık sabit sermaye yatırımı yapılmıştır. Bu rakam, plân hedeflerinden % 6,8 geri kaldığını göstermektedir.

Birinci Beş Yıllık Plân döneminde kamu sektörü ile özel sektör yatırımlarını mukayese edersek, kamu yatırımlarının plân hedeflerinden % 16,4 geri kaldığı, özel sektör yatırımlarının ise plân hedeflerini % 8,6 aştığı görülür.

Birinci Beş Yıllık Plân'a göre yatırımların, gayri safi Millî Hasıla'nın % 18'i olması ve bu yatırım miktarının % 4'ünün dış kaynaklardan finanse edilmesi öngörülmekteydi. 1968 yılına kadar gerçekleşen durum, dış kaynakların ancak % 2 seviyesinde kullanıldığını göstermektedir. Buna mukabil yatırımlarda kullanılan iç kaynakların, GSHM'nın % 16,5'ini biraz geçtiğini görüyoruz.

Bu sonuçların, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânında nazarı itibarâ alındığı anlaşıyor. Zira II. Plân döneminde yatırımlar için GSMH'nın % 22,5'inin ayrılması fakat bu oranın içinde dış kaynaklara % 2 yer verilmesi öngörülmüştür.

Birinci Plân döneminde, yatırımların ekonomik sektörler arasında dağılışını incelersek, konut yatırımlarının başta geldiğini, bunu sıra ile, imalât, ulaştırma, tarım, eğitim, enerji, madencilik, turizm ve sağlık sektörlerinin izlediğini görürüz.

İkinci Plân döneminde en fazla yatırımın imalât sektörüne yapılması ve 1968 yılında da 19 milyar 450 milyon liralık yatırım yapılması öngörüldüğüne göre, sermaye piyasasının gelişmesi ve yabancı sermayenin beklenen yatırımları yapmalarını arzuya şayandır.

Bu alanda müşahade edilen durum, hâlen Devlet Plânlama Teşkilâtının ele aldığı yatırımlar ve ihracatı teşvik çalışmaları içinde, yatırım müsaadesi almış,

fakat şimdiye kadar yatırımlarını gerçekleştirmemiş yabancı sermaye müracaatlarının, 3 yıl zarfında kesin bir şekilde sonuçlanması ile ilgili karardan anlaşılmalıdır. Bu kararın, müsaadeye bağlanmış yabancı sermaye yatırım taleplerinden ciddi niyetli olanları teşebbüse geçmeye zorlaması beklenmektedir.

Diğer taraftan, Avrupa Yatırım Bankası, 1967 yılında 36,7 milyon dolar değerinde 11 projeyi finanse etmiştir. Avrupa Yatırım Bankasının Türkiye'ye tahsis etmiş olduğu 175 milyon dolarlık kredi yardımının 103 milyonu 1964-1967 devresinde kullanılmış, bunun 46 milyon doları, kâğıt, karton, kimyevi gübre, metal, çimento, karton ambalâjı ve tekstil gibi sanayi projelerine sarfedilmiştir. Geri kalan kredi tutarının yıl zarfında yeni projelere tahsis edilmesi beklenmektedir.

DENİZCİLİK BANKASI T. A. O.

Sermayesi : 500 milyon T. L.

hertürlü

BANKACILIK

hizmetleri

ayrıca

İŞLETMELERİ

**İstanbul Liman İşletmesi - Denizyolları İşletmesi - Şehir Hatları
İstanbul Liman İşletmesi - Denizyolları İşletmesi - Şehir Hatları İşletmesi
Haliç Tersanesi - Camialtı Tersanesi - Hasköy Tersanesi - İstinye Tersanesi
Kıyı Emniyeti İşletmesi - Gemi Kurtarma İşletmesi - İzmir İşletmesi
Alaybey Tersanesi - Vangölü İşletmesi - Trabzon İşletmesi - Giresun İşletmesi**

TURİSTİK TESİSLERİ

**Yalova Kaplıcaları - Liman Lokantası
Liman Cafeteria**

PIYASA DURUMU

Hazırlayan: Yıldırım KILKIŞ

I — PIYASA HABERLERİ

A. İç Ticaret :

İç piyasalarda bu aylara mahsus durgunluk devam etmektedir. İzmir ve Adana pamuk piyasaları sâkindir. Anlaşmalı memleketler kontenjanlarının umulan miktarlarda olmayışı, borsa muamelelerinin yavaşlamasına sebep olmuştur.

Fındık piyasası nispeten canlı olup, ihracat yolu ile stokların erimeye başladığı anlaşılmaktadır. Bu sebeple yeni mahsüle kadar kabuklu fındıkların işlenerek satılması şeklinde piyasa hareketi beklenmektedir.

İzmir kuru üzüm piyasası da sakin bir manzara arz etmektedir. Stokların azalması dolayısıyla muamele hacmi daralmaktadır.

Nisan ayı içinde açılan Marmara ve Karadeniz tütün piyasasının devlet ve özel alımlar dolayısıyla bu alanda bir canlılık getirmesi beklenmektedir.

Mayıs ayında buğday alım fiyatlarının ilânı beklediğinden, piyasada yaz mevsiminin hareketi başlayacaktır.

B. Dış Ticaret :

İhraç mallarımızın stokları azaldığından tarım ürünleri ihracatında yavaşlama görülmektedir. Buna mukabil yarı mamûl ve mamûl madde ihracatı gelişmektedir. Sümerbank'ın 6 milyon metre ham bez ihracatı, peyderpey gerçekleşmektedir.

Mayıs ayı başında ihracat rejimimizin yeniden gözden geçirilmesi için Odalar Birliğinde ve Ticaret Bakanlığında çalışmalar başlayacaktır.

İthalât konusunda 21. Kota çalışmaları özel sektör için Odalar seviyesinde tamamlanmıştır. Bu çalışmaların Mayıs ayında Odalar Birliği ve muhtemelen Ticaret Bakanlığında devam etmesi beklenmektedir. İthâl rejiminin 1968 den itibaren yıllık olması karşısında 21. Kotanın yalnız maddelere inhisar eden bir özelliği olacaktır.

Dış ticaretle ilgili diğer önemli olay, Anlaşmalı Memleketlerle olan yıllık kontenjan listeleri için yapılan yeni anlaşmalardır. Bu anlaşma görüşmeleri için, Bulgar, Yugoslav ve Çekoslovak Hey'etleri memleketimize gelmişlerdir. Macaristan Anlaşması Budapeşte'de imzalanmış bulunmaktadır. Anlaşma metinlerinin Mayıs ayı içinde Resmî Gazete'de yayınlanması beklenmektedir.

C. Sanayi :

1967 Nisan ayı sanayi kuruluşları bakımından nispeten durgun geçmiştir. Önümüzdeki devrelerde, gerçekleştikçe bildirilecek olan yeni projeler için hazırlıklar başlamıştır.

Diğer taraftan, İstanbul Sanayi Odasının kayıtlarına göre, 1968 Mart ayında 31 yeni firmanın kurularak faaliyete geçtiği anlaşılmaktadır. Toplam olarak 27 milyon TL. indan fazla sermayeli olan bu yeni sanayi kollarının 2 si gıda, 7 si menücat, 13 ü metal, 6 sı kimya, 3 ü çeşitli sanayi kollarındadır. Bu teşekküllerden en önemlisi Almanya'daki işçilerimizin kurduğu «Türksan Kâğıt Kaplama A.Ş.»dir.

II — PİYASA HAREKETLERİ :

A. Dokuma Sanayii Mamûlleri :

1) Yünlü Dokuma :

Yünlü dokuma piyasasında satışlar normaldir. Stokların yeterliliği, mevsim dolayısıyla eldeki malın sürülmesini gerektirdiğinden, fiyatlarda gerileme görülmüştür. Yazlık çeşitler piyasaya bol olarak çıkarılmıştır. Talebin hızlanması beklenmektedir. Viskon karışımli çeşitler mevsim dolayısıyla ve fiyatlarının uygunluğu bakımından arandığından bu cinslerde bazı fiyat hareketleri görülebilir.

2) Pamuklu Dokuma :

Piyasa canlanmıştır. Çeşitler arz olunmakta, mevsim dolayısıyla talebin karşılanmasına çalışılmaktadır. Ödeme vadelerinin uzunluğu vakit darlığı yaratmakta ise de; talebin gelişmesi ve ihraç imkânlarının ümit verici durumu fiyatları dengeli tutmaktadır.

B. İnşaat Malzemesi :

1) Yuvarlak Demir :

Yuvarlak demir piyasasında hareket görülmektedir. Bu hareketin Mayıs Ayından itibaren daha hızlanacağı anlaşılmaktadır. Talebin henüz beklenen seviyeye ulaşmaması dolayısıyla stoklar ve arz yeterlidir. Bu durum haddehanelerin çalışmalarını yavaşlatmış, fiyatların 5-10 kuruş gerilemesine sebep olmuştur. Ancak Mayıstan itibaren ve yaz aylarında talebin artması normal görüldüğünden fiyat hareketleri beklenir. Bununla beraber, Macaristan'dan üçüncü parti 20.000 ve Rusya'dan 12.000 tonluk kütük ithâli için resmî hazırlıkların yapıldığı ifade olundugundan, bu yıl fiyatları istikrarlı tutma çabası memnuniyetle görülmektedir. Diğer taraftan hurda'dan kütük imâl etmek üzere bir firma faaliyetini genişletmiş, bir diğeri de kurulmaktadır. Bu sanayi kollarının arza olumlu tesiri olacağı muhakkaktır.

1968 Nisan sonu itibarile yuvarlak demir fabrika satış fiyatları şöyledir:

6 mm. lik firkete 195 Krş. 6 mm. lik kangal 190 Krş., 8-10 mm. lik 183-185 Krş., 12-14 mm. lik 183 Krş., 16-24 mm. lik 180 Krş.

2) Profil Demir :

Profil demir piyasasında canlılık devam etmektedir. Ancak arzın yeterli olması dolayısıyla fiyatlarda bir hareket görülmemiştir. İnşaat mevsiminin hızlanması ile stokların dengeli tutulması gayreti bu piyasanın istikrarlı tutulmasına tesir edecekse de, profil çeşitlerinin, pahalı bir madde olan kereste yerine geçme eğilimi karşısında fiyatların yükselmesi beklenmektedir.

3) Çimento :

Çimento piyasasında kış aylarında görülen sun'î fiyat artışları durmuştur. Fabrikaların tam kapasite ile faaliyete devam etmeleri ve arzın bolluğu, bazı büyük bayilerin tutumuna rağmen, 12,50 T.L. na yükselen fiyatların 11,50 T.L. sına

gerilemesine sebep olmuştur. Bu durumun diğer bir sebebi de vergi aylarının ve hava şartlarının tesirile inşaat faaliyetlerinin beklenen canlılığa ulaşmamasıdır. Çimento Sanayii A.Ş. nin tevzi satışları ve arz imkânlarının müsait tutulması dolayısıyla Mayıs ayında fiyat hareketi beklenmemektedir.

Beyaz çimento piyasası istikrarlı durumuna devam etmektedir. Fiyatlar 33-34 T.L. dir. Talebin ve arzın dengeli durumu bu istikrarın devamını sağlayacaktır.

4) Karo Fayans :

Karo fayans piyasası durgun olup, fiyatlar değişmemiştir. Önümüzdeki devrede durumu değiştirecek bir sebep görülmemektedir.

Ekstra çinilerin fiyatı 96-97 kuruş, standard 93 kuruş, üçüncü 80-82 kuruştur.

5) Kereste :

Bu piyasada beklenen canlılık gelişmektedir. Talep artışı mevcut ise de, bu durumun hâlen fiyatları önemli bir şekilde etkilediği görülmemektedir. Bununla beraber Mayıs ayında fiyatların yükselmesi beklenebilir.

1968 Nisan sonu itibarile toptan kereste fiyatları şöyledir:

Kök nar	(kaba işler için)	580 — 600 TL./m ²
Kök nar	(doğramalık)	700 — 800 TL./m ²
Çıralı çam	(kaba işler için)	600 — 700 TL./m ²
Çam	(doğramalık)	800 — 900 TL./m ²
Çam	(yüksek vasıflı)	1000 — 1200 TL./m ²

6) Pencere Camı :

Çayırova cam fabrikasının üretim temposu hâlen bu piyasada her kalınlıkta pencere camı arzının bol olmasını sağlamıştır. Bu durumun diğer bir sebebi de talebin durgunluğudur. Mayıstan itibaren cam taleplerinin canlanması beklenmekte ise de, daha bir devre fiyatların istikrarlı kalması normaldir.

Buzlu cam stokları şimdilik yeterli olup, fiyatların toptan 23.- TL. na düştüğü görülmektedir. Bununla beraber yeni ithâl tahsislerinin yapılmaması dolayısıyla bir devre sonra piyasada sıkıntı olacağı ifade olunmaktadır.

C. Gıda Maddeleri :

1) Bakliyat ve Pirinç:

Bakliyat piyasasında bazı kalemlerde fiyatların biraz yükseldiği görülmektedir. Stokların azalması dolayısıyla taleplerin tam olarak karşılanmaması bu durumu yaratmıştır. Barbunya cinslerinde 20 kuruş civarında bir yükselme olmuştur.

1968 Nisan ortası itibarile fiyatlar şöyledir: Fasulye dermason 325 — 380 Krş., battal 270 — 330 Krş., barbunya 240 — 260 Krş., yeşil mercimek 230 — 245 Krş., nohut 240 Krş. Bakliyat piyasasında görülen fiyat hareketlerinin arızî olduğu, mevsim tesirinin henüz duyulmayacağı anlaşılmaktadır. Talebin yavaşlaması beklendiğinden fiyatların gerilemesi normal görülmektedir.

Pirinç piyasasında da 5-15 kuruş fiyat yükselmesi olmuştur. Stokların azaldığı ifade olunduğundan, bu hareketin devamı beklenir. Bersani 340 — 350 Krş., karolin 325 — 330 Krş., maratelli 270 — 280 kuruştan muamele görmüştür.

2) Zeytinyağ ve Diğer Nebatî Yağlar :

Margarin piyasasında istikrarlı bir durum vardır. Talep fazla, arz yeterli olduğundan fiyatlar değişmemiştir.

Yemeklik margarinler 610 — 665 Krş.,
Kahvaltılık margarinler 710 — 725 Krş.
Ayçiçeği yağı 560 — 575 Krş.

Pamuk yağı ise 570 — 585 kuruştan muamele görmüşlerdir.

Talebin fazlalığı dolayısıyla fiyatların biraz yükselmesi umulmaktadır.

Zeytinyağ fiyatları, piyasası gibi istikrarlıdır. Ekstra ekstra cinsler 830 — 875 kuruştan I. kupe 690 — 720 kuruştan satılmaktadır. Mayıstan itibaren mevsim dolayısıyla zeytinyağ'a talep artacağından, fiyatların biraz yükselmesi beklenmelidir.

3) Beyaz Peynir:

Talebin normal olması karşısında arzın bolluğu ve geçen yıla ait stokların eritilmesi arzusu, fiyatların biraz düşmesine sebep olmuştur. Üretim mevsimi artık gelişmekte olduğundan, bu durum fiyatların biraz daha gerilemesine sebep olabilir.

1968 Nisan ayı içinde, beyaz peynirin toptan fiyatları şöyle olmuştur:

Yağlı peynir, tenekesi	120 — 130 TL.
Yarım yağlı, tenekesi	80 — 100 TL.
Yağsız, tenekesi	60 — 65 TL.

D. Altın Fiyatları :

1968 Nisan ayında altın fiyatlarının seyri şöyledir : (TL.)

	Cumhuriyet	Reşat	İngiliz
1.4.1968	113.—	186.—	130.—
8.4.1968	110.—	184.—	130.—
15.4.1968	111,50	183.—	132.—
22.4.1968	112.—	183.—	130.—

E. Toptan Eşya Fiyatları İndeksi :

1958=100 itibarile İstanbul toptan eşya fiyatları indeksi, 1968 Mart ayında 159,5 olmuştur. 1968 Şubat ayı indeksi 159,6; 1967 Mart ayı indeksi ise 157 idi.

A. Dış Ticaret :

1) İhracat :

Resmî istatistiklere göre, 1968 Ocak ayı ihracatımız 55.910.222.— dolardır. 1967 Ocak ayında bu rakam 51.202.303.— dolar idi. 1967 yılının Ocak ayına nazaran ihracatımızın 1968 Ocak ayındaki artışı % 9,1 ve 4.707.889.— dolardır.

1967 Ocak ayına nazaran 1968 Ocak ayında ihracatımızda artış canlı hayvanlar, meyveler (özellikle fındık), kuşyemi, küspeler, ham bakır ve pamuk kalemlerinde olmuş; buna mukabil tütün, krom cevheri ve yün kalemlerinde azalma görülmüştür.

2) İthalât :

1968 Ocak ayında ithalâtımız 49.639.000.— olmuştur. 1967 Ocak ayında ithalâtımız 47.846.444.— dolar idi.

1967 Ocak ayına nazaran 1968 Ocak ayında ithalâtımız % 3,8 yani 1.792.556.— dolar fazla olmuştur.

1967 Ocak ayına nazaran 1968 Ocak ayında ithalâtımızda artış, akaryakıt, ilaç ve boya, makineler, hayvanî ve nebatî yağlar ve gübre kalemlerinde olmuş; men-sucat ve iplikler, demir ve çelik ve nakil vasıtaları kalemlerinde ise azalma görülmüştür.

YAZARLARIN BİOGRAFİLERİ

Vedad ONUR

Vedad Onur 1910 yılında İstanbulda doğmuştur. Evlidir. 1928 yılında Darüşşefaka Lisesini, 1931 yılında Mülkiye Mektebini bitirmiş ve aynı yıl Ziraat Bankası Müfettiş Namzetliğine girmiştir. 1934 yılında adı geçen bankada Müfettiş, 1944 de Tetkike Memur Müfettiş olmuş, 1952 yılında Kontrol Müdürlüğüne, 1966 yılında Kooperatifler Tef-tiş Kurulu Başkanlığına atanmıştır. Halen bu görevdedir.

Vedad Onur Fransızca bilmektedir.

Eserleri :

- 1 — Bankalarda Ticarî Krediler ve Başlıca Hizmet Muameleleri, 1957.
- 2 — Banka Muamelelerinin Hukukî Mahiyetleri, İktisadî Fonksiyonları ve İşletme Hususiyetleri, 1959.
- 3 — Fıkralar Sesleniyor (Türk Fıkra Edebiyatının Seçkin Örnekleri), 1961.
- 4 — Tanzimât Devrinin Büyük ve Unutulmaz Devlet Adamları, 1964 (Sadr-ı âzam MUSTAFA REŞİT, MEHMET EMİN ÂLÎ, KEÇECİ ZADE FUAT ve Başvekil AHMED VEFİK paşaların siyasî şahsiyetleri başlıca hizmetleri ve özellikleri)
- 5 — Bankacılık Hukuku, 1965.
- 6 — Çeşitli Dergilerde mesleki makaleler.

BANKA KREDİLERİNİ TANZİM KOMİTESİ KARARLARI

Karar Tarihi : 15/2/1968

Karar sayısı : 175

Resmi Gazete No: 12882

Resmî Gazete Ta.: 24.4.1968

7129 sayılı Bakanlar Kanununa ek 153 sayılı Kanun gereğince T. İş Bankasının nezareti altında tedricen tasfiyeye tabi tutulan Türkiye Kredi Bankasının tedricen tasfiyesinde kullanılmak üzere;

a) 153 sayılı Kanununun 3 üncü maddesi gereğince T. C. Merkez Bankası nezdinde tesis edilmiş bulunan Fon'dan 3.700.000 liranın tahsisi,

b) Tahsisi uygun görülen 3.700.000 lira ile Fon mevcudu arasındaki farkın aynı maddenin 5 inci fıkrasına istinaden T.C. Merkez Bankasından, Fon'da birikecek mebalığden derhal mahsup edilmek kaydıla, mezkûr Fon'a avans olarak itası,

Uygun görülmüştür.

Karar Tarihi: 15/2/1968

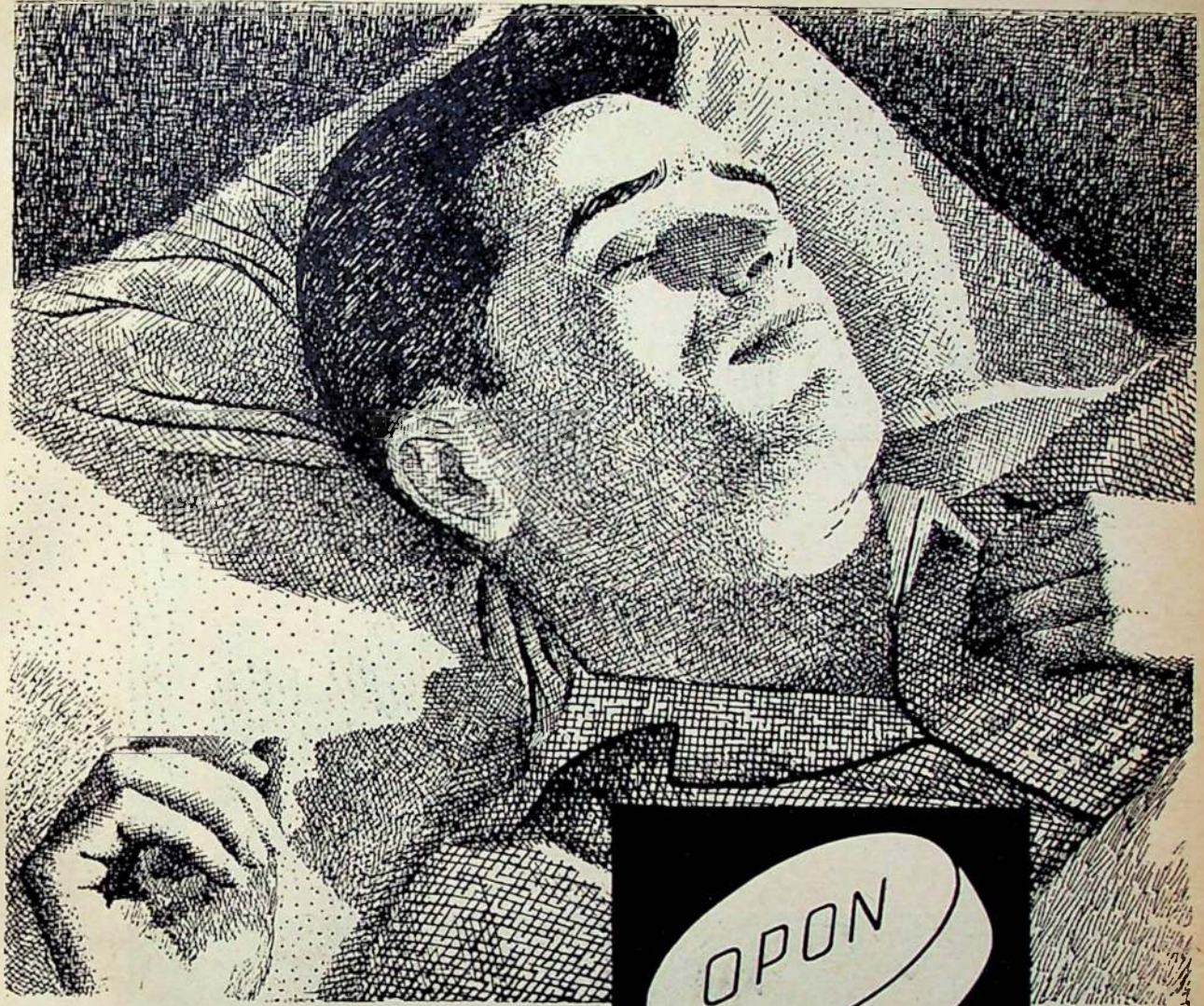
Karar Sayısı: 176

Resmî Gazete No: 12882

Resmî Gazete Ta.: 24.4.1968

Tütün için yurt dışındaki kaynaklardan temin edilecek ön finansmana ödenecek faiz nispeti 1968 yılı için de, komisyon dahil olmak ve her ne nam ile olursa olsun bu nispeti aşmamak kaydıla, %7 olarak tespit edilmiştir.

Bu karar 1/1/1968 tarihinden itibaren yürürlüğe girer.

BİR ADET

OPON

**SİZİ
HUZURA KAVUŞTURUR**

Boş yere ıstırap çekmeyiniz

OPON,
baş, diş, adale, lumbago,
romatizma ve sinir
ağrılarını teskin eder.

OPON,
günde 6 tablete kadar
alınabilir

Mobiloil Super

SERVİSTE İLK HAKİKİ
10W/40 MOTOR YAĞI

Rakipsiz

BÜYÜK YAĞ

HER TURLU
BANKA İŞLERİNİZ ve
IKRAMİYELİ TASARRUF
HESAPLARINIZ İÇİN

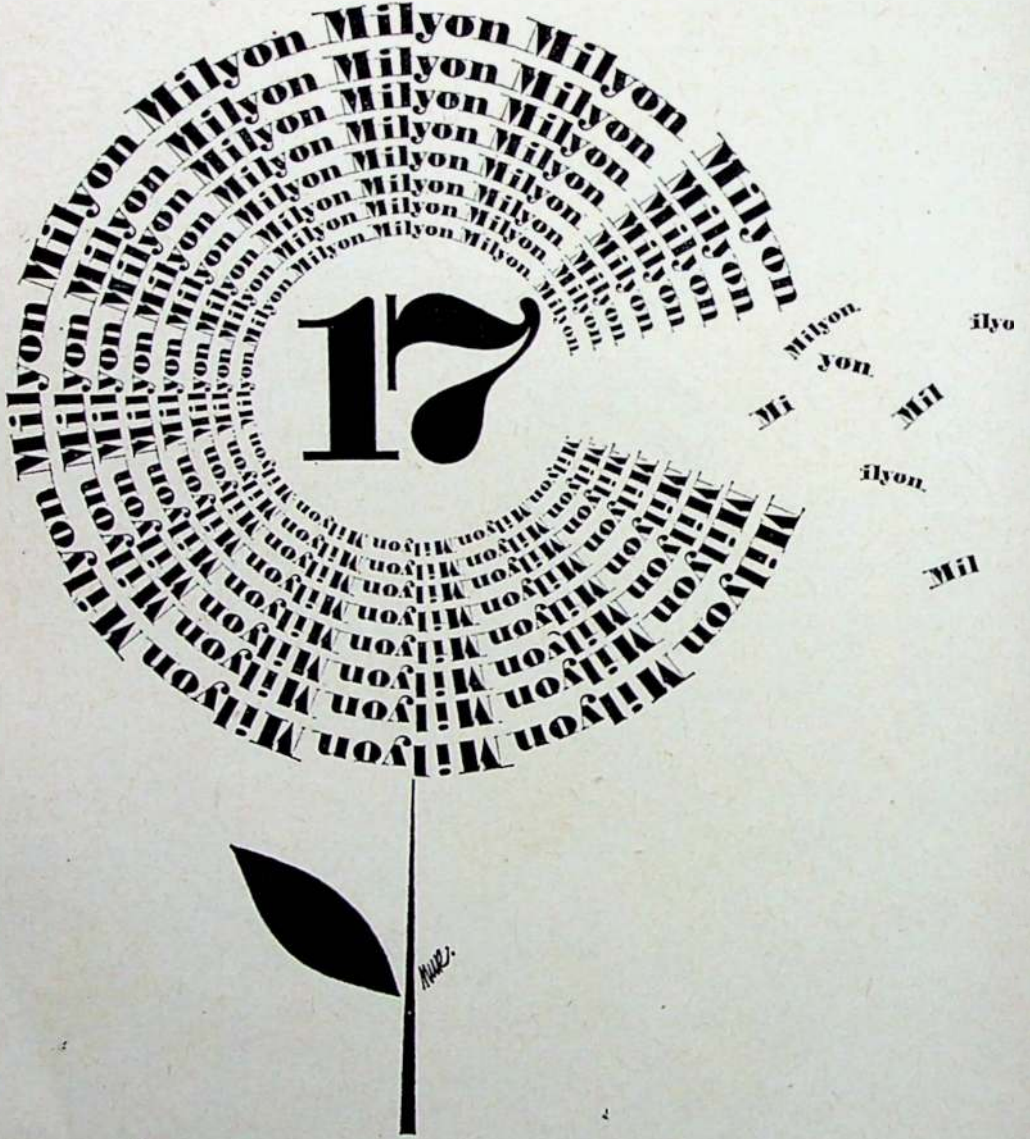

TİCARET BANKASI

İŞİNİZİN ve TALİHİNİZİN ANAHTARIDIR

**TÜRK
TİCARET
BANKASI**

1968 YILINDA

MİLYONLARDAN BİR DEMET

T.C. ZİRAAT BANKASI